

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

бакалавра

на тему: **«ГАРМОНІЗАЦІЯ ДИТЯЧО-БАТЬКІВСЬКИХ СТОСУНКІВ В
СІМ'ЯХ, ЩО ВИХОВУЮТЬ ДІТЕЙ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ»**

Виконала: студентка 4 курсу, групи 6.2310-сп
спеціальності 231 «Соціальна робота»
освітньої програми «Соціальна педагогіка»
Прядка Тамара Олександрівна

Керівник: кандидат педагогічних наук,
доцент, доцент кафедри соціальної педагогіки
та спеціальної освіти Мацкевіч Ю.Р.

Рецензент: _____

_____
(посада, вчене звання, науковий ступінь, ініціали, прізвище)

Запоріжжя
2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціальної педагогіки та психології
Кафедра соціальної педагогіки та спеціальної освіти
Рівень вищої освіти бакалавр
Спеціальність 231 «Соціальна робота»
Освітня програма «Соціальна педагогіка»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

« _____ » _____ 20__ року

З А В Д А Н Н Я
НА ДИПЛОМНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ

Прядці Тамарі Олександрівні

- 1. Тема роботи** «Гармонізація дитячо-батьківських стосунків в сім'ях, що виховують дітей підліткового віку»
керівник роботи Мацкевіч Ю.Р., канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри соціальної педагогіки та спеціальної освіти,
затверджені наказом ЗНУ від «05» лютого 2024 року № 234-с
- 2. Строк подання студентом роботи** 03.06.2024
- 3. Вихідні дані до роботи** матеріали педагогічної практики, курсових робіт
- 4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)** провести теоретичний аналіз літератури з питань дитячо-батьківських стосунків та підліткового розвитку; виявити типові проблеми в дитячо-батьківських стосунках у сім'ях з підлітками; розробити рекомендації щодо гармонізації дитячо-батьківських стосунків; проаналізувати проблему гармонізації дитячо-батьківських стосунків у сім'ях з підлітками полягає в частих конфліктах, нерозумінні та напруженості, які можуть негативно вплинути на психологічний стан підлітків і їх подальший розвиток.
- 5. Перелік графічного матеріалу** 4 таблиці у додатках: таблиця «Оцінка гармонійності дитячо-батьківських стосунків»; таблиця «Методи гармонізації дитячо-батьківських стосунків»; таблиця «План дій для гармонізації дитячо-батьківських стосунків»; таблиця «Опитувальник для оцінки дитячо-батьківських стосунків».

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	Мацкевич Ю.Р.		
Розділ 1	Мацкевич Ю.Р.		
Розділ 2	Мацкевич Ю.Р.		
Висновок	Мацкевич Ю.Р.		

7. Дата видачі завдання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Збір та систематизація матеріалу	вересень	виконано
2	Написання вступу	жовтень-листопад	виконано
3	Робота над першим розділом	грудень-січень	виконано
4	Робота над другим розділом	лютий	виконано
5	Написання висновків	березень	виконано
6	Оформлення додатку	квітень	виконано
7	Оформлення роботи, рецензування	травень	виконано
8	Захист	травень	

Студент _____ Прядка Т. О.
(підпис)

Керівник роботи _____ Мацкевич Ю.Р.
(підпис)

Нормоконтроль пройдено

Номоконтролер _____ Мацкевич Ю.Р.
(підпис) (прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 53 с., 38 джерел, 4 додатки.

Об'єкт дослідження: процес формування взаємин батьків і дітей підліткового віку.

Предмет дослідження: зміст, форми та методи роботи соціального педагога з формування гармонійних взаємин батьків і дітей підліткового віку.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати програму роботи соціального педагога з формування гармонійних взаємин батьків і дітей підліткового віку.

Методи дослідження: теоретичні методи: аналіз літературних джерел; дослідження наукових праць, статей та інших джерел, що стосуються теми.

Теоретична значимість роботи полягає у систематизації та поглибленні знань про дитячо-батьківські стосунки, а також у визначенні основних чинників, що впливають на гармонію у стосунках між батьками і підлітками.

Практична значимість роботи полягає у розробці рекомендацій для батьків та психологів, які можуть бути використані для поліпшення дитячо-батьківських стосунків у сім'ях з підлітками.

Галузь використання: загальноосвітні школи, позашкільні освітні заклади, центри соціальної допомоги, психологічні центри та клініки.

ДИТЯЧО-БАТЬКІВСЬКІ СТОСУНКИ, ПІДЛІТКИ, СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА, ВЗАЄМИНИ, СІМЕЙНЕ ВИХОВАННЯ, ГАРМОНІЗАЦІЯ, ПРОГРАМА РОБОТИ, МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ, ОСОБИСТІСТЬ ПІДЛІТКА, СТИЛІ ВИХОВАННЯ.

SUMMARY

Pryadka T. O. Harmonization of child-parent relations in families raising adolescent children.

The qualification work consists of an introduction, 2 parts, conclusions, a list of used literature (38 items), 4 appendices. The total volume of the qualification work is 61 pages, of which 53 pages of the main text.

The study contains the theoretical part of the study, which includes a comprehensive analysis of the scientific literature on child-parent relations. Consideration of various theoretical approaches to the study of family relationships made it possible to gain a deeper understanding of the nature of conflicts and misunderstandings between parents and teenagers.

The practical part of the work is aimed at identifying typical problems in child-parent relations. The analysis of real cases and statistical data helped to identify the main problem areas in the relationship between parents and teenagers. On the basis of the obtained data, practical recommendations were developed for the harmonization of child-parent relations.

The research object: the process of forming relationships between parents and adolescent children.

The research subject: the content, forms and methods of work of a social pedagogue on the formation of harmonious relations between parents and children of teenage age.

The research purpose: to theoretically substantiate the work program of a social pedagogue on the formation of harmonious relations between parents and children of teenage age.

The research tasks are:

- 1) conduct a theoretical analysis of the literature on child-parent relations and adolescent development.
- 2) identify typical problems in child-parent relationships in families with

teenagers.

3) to develop recommendations for the harmonization of child-parent relations.

4) to analyze the problem of harmonizing child-parent relations in families with teenagers consists of frequent conflicts, misunderstandings and tensions, which can negatively affect the psychological state of teenagers and their further development.

The part 1 “Theoretical foundations of the study of child-parent relations” considers the problem of parent-child relations in social pedagogy, focusing on the importance of harmonious relationships for the social and emotional development of the child. It also characterizes the relationship between parents and teenagers, focusing on the specifics of this age period, conflicts and ways to resolve them. Analyzes different styles of family upbringing and their influence on the formation of the adolescent's personality, emphasizing the role of upbringing in the development of independence, responsibility and emotional stability of the child.

The part 2 “Study of child-parent relations” is devoted to the methodology of studying child-parent relations, where various approaches and tools for the analysis of relations between parents and their teenagers are considered. It also substantiates the program of work of the social pedagogue with the family, aimed at harmonizing these relationships, emphasizing the importance of an individual approach and cooperation between the pedagogue, parents and children; provides methodical recommendations for improving relationships in the family, focusing on practical steps that can be applied to reduce conflicts and increase the level of understanding and support between family members.

The analysis of results obtained from this study underscores the critical importance of addressing and resolving conflicts in child-parent relationships to foster a supportive and nurturing family environment.

Keywords: child-parent relationships, adolescents, social pedagogics, relationships, family education, harmonization, work program, methodological recommendations, adolescent personality, education styles.

ЗМІСТ

Вступ.....	8
Розділ 1. Теоретичні основи вивчення питання дитячо-батьківських стосунків.....	10
1.1. Проблема батьківсько-дитячих відносин у соціальній педагогіці.....	10
1.2. Характеристика батьківсько-дитячих взаємин з підлітками.....	17
1.3. Стили сімейного виховання та їх вплив на особистість дитини підліткового віку.....	24
Висновки до першого розділу.....	34
Розділ 2. Дослідження дитячо-батьківських стосунків.....	36
2.1. Методика вивчення дитячо-батьківських стосунків	36
2.2. Обґрунтування програми роботи соціального педагога з сім'єю щодо гармонізації дитячо-батьківських стосунків.....	39
2.3. Методичні рекомендації щодо гармонізації батьківсько-дитячих взаємовідносин.....	43
Висновки до другого розділу.....	50
Висновки.....	52
Список використаних джерел.....	54
Додатки.....	58

ВСТУП

Сучасний період розвитку суспільства характеризується значними соціальними, економічними та культурними змінами, що впливають на всі аспекти життя, включаючи сімейні стосунки. Особливо гостро ці зміни відчуються в сім'ях, де виховуються підлітки, оскільки цей вік є одним з найбільш критичних у розвитку особистості. Гармонізація дитячо-батьківських стосунків є ключовим фактором у формуванні здорової психологічної атмосфери в сім'ї та успішної соціалізації підлітків.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати програму роботи соціального педагога з формування гармонійних взаємин батьків і дітей підліткового віку.

Завдання:

- 1) провести теоретичний аналіз літератури з питань дитячо-батьківських стосунків та підліткового розвитку.
- 2) виявити типові проблеми в дитячо-батьківських стосунках у сім'ях з підлітками.
- 3) розробити рекомендації щодо гармонізації дитячо-батьківських стосунків.
- 4) проаналізувати проблему гармонізації дитячо-батьківських стосунків у сім'ях з підлітками полягає в частих конфліктах, нерозумінні та напруженості, які можуть негативно вплинути на психологічний стан підлітків і їх подальший розвиток.

Об'єктом дослідження є процес формування взаємин батьків і дітей підліткового віку.

Предметом дослідження є зміст, форми та методи роботи соціального педагога з формування гармонійних взаємин батьків і дітей підліткового віку.

Методи дослідження:

- теоретичні – аналіз, систематизація, узагальнення – дозволять

опрацювати наукові джерела, вивчити психодіагностичні матеріали, визначити сутність проблема батьківсько-дитячих відносин у соціальній педагогіці та стилі сімейного виховання та їх вплив на особистість дитини підліткового віку;

- емпіричні – порівняння, що дозволить нам на основі дослідження розробити рекомендації, щодо гармонізації батьківсько-дитячих взаємовідносин.

Теоретична значимість роботи полягає у систематизації та поглибленні знань про дитячо-батьківські стосунки, а також у визначенні основних чинників, що впливають на гармонію у стосунках між батьками і підлітками.

Практична значимість роботи полягає у розробці рекомендацій для батьків та психологів, які можуть бути використані для поліпшення дитячо-батьківських стосунків у сім'ях з підлітками.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ ПИТАННЯ ДИТЯЧО-БАТЬКІВСЬКИХ СТОСУНКІВ

1.1. Проблема батьківсько-дитячих відносин у соціальній педагогіці

Сучасна психологія розглядає феномен дитячо-батьківських відносин через низку важливих психологічних конструктів, таких як батьківські настанови та супровідні типи поведінки, різновиди батьківського ставлення, батьківські позиції, стилі виховання дітей, а також ролі, які вибирають батьки і діти у своїй взаємодії [38].

У вітчизняній психології концепції дитячо-батьківських відносин приділяється значна увага. Т. Кравченко у своїх дослідженнях зазначає, що сім'я, як первинне соціальне мікросередовище, де людина проводить першу чверть свого життя, має величезний вплив на її розвиток. Сім'я, подібно до кокона, захищає та формує особистість дитини на ранніх етапах життя [29].

Г. Крупник зазначає, що тип дитячо-батьківських відносин суттєво впливає на розвиток особистості дитини. Те, як батьки взаємодіють з дитиною, які емоції та ставлення вони проявляють, які цінності та настанови передають, визначає, чи буде дитина сприймати навколишній світ у позитивному або негативному світлі. Це сприйняття відіграє вирішальну роль у формуванні позитивного та конструктивного самоусвідомлення дитини [30].

М. Корольчук підкреслює унікальні риси дитячо-батьківських стосунків, зазначаючи, що вони насамперед мають глибокий емоційний зміст для обох сторін. Крім того, ці стосунки характеризуються амбівалентністю. Це подвійне значення полягає в тому, що батьки мають одночасно дбати про дитину та навчати її самостійної турботи про себе [26].

В. Поліщук зазначає, що батьківське ставлення є реальним орієнтиром, який дозволяє описати широкий спектр взаємин, що базуються на свідомій або

неусвідомленій оцінці дитини. Це ставлення відображається в способах і формах взаємодії з дітьми, а також дає змогу уявити структуру цих відносин у цілому. Воно допомагає дослідити, як усвідомлені та неусвідомлені мотиви особистості батьків проявляються і актуалізуються в конкретних формах поведінки та взаєморозуміння з дітьми [34].

Подібне визначення батьківських відносин надає К. Седих. Згідно з цим визначенням, батьківське ставлення є системою різноманітних почуттів до дитини, поведінкових стереотипів, що проявляються у спілкуванні з нею, а також особливостей сприйняття і розуміння характеру особистості дитини та її вчинків [35].

Одну з найважливіших класифікацій батьків запропонувала Л. Орбан-Лембрик, описуючи загальні батьківські відносини в умовах тривалої консультації. Вона виділила такі типи:

- прийняття (відображає емоційне ставлення до дитини);
- співпраця (відображає соціально бажану взаємодію);
- симбіоз (характеризує міжособистісну дистанцію);
- авторитарний (включає форму та контроль поведінки);
- малий невдаха (відображає особливості розуміння дитини) [33].

Л. Ловінгер в своїх дослідженнях висловлював думку, що різні типи батьківських відносин мають своєю основою показник API (авторитарна сімейна ідеологія). Цей показник відображає когнітивний аспект «Я» – усвідомлення свого внутрішнього життя та внутрішнього світу дитини. Він визначає рівень когнітивного розвитку особистості, що включає сприйняття себе і взаємини з іншими в сімейному контексті [36].

Загалом проблема батьківсько-дитячих відносин у соціальній педагогіці є однією з найважливіших і складних тем. Вона включає в себе аналіз взаємодії між батьками та дітьми, вплив цієї взаємодії на розвиток особистості дитини, а також розробку методів і підходів для оптимізації цих відносин.

Взаємовідносини між батьками і дітьми формуються з перших днів життя дитини і впливають на всі аспекти її розвитку. Від якості цих відносин

залежить не тільки психологічний комфорт і благополуччя дитини, але і її соціалізація, успішність у навчанні, формування моральних цінностей та життєвих орієнтирів. Проблеми у батьківсько-дитячих відносинах можуть призводити до різних негативних наслідків, таких як девіантна поведінка, низька самооцінка, проблеми в спілкуванні з однолітками та інші.

Соціальна педагогіка як наука спрямована на вивчення, корекцію та оптимізацію взаємодії в системі «батьки-діти». Основними завданнями соціальних педагогів є надання допомоги сім'ям у вирішенні проблемних ситуацій, консультування з питань виховання, організація різних форм соціально-педагогічної підтримки. Соціальні педагоги також займаються профілактикою сімейних конфліктів, сприяють підвищенню педагогічної культури батьків, допомагають дітям і підліткам у складних життєвих ситуаціях.

Важливим аспектом роботи соціального педагога є співпраця з іншими фахівцями, такими як психологи, медики, юристи, представники правоохоронних органів та інших соціальних служб. Ця міждисциплінарна взаємодія дозволяє ефективніше вирішувати проблеми, що виникають у батьківсько-дитячих відносинах.

Серед методів, які використовуються в соціальній педагогіці для роботи з батьками і дітьми, виділяють індивідуальне і групове консультування, тренінги, психодраму, арт-терапію, сімейну терапію та інші. Важливою складовою цієї роботи є створення сприятливих умов для розвитку дитини в сім'ї, забезпечення її прав і захисту від різних форм насильства і зневаги.

У сучасних умовах особливу увагу приділяють питанням підтримки сімей у кризових ситуаціях, таких як розлучення, безробіття, хвороба одного з членів сім'ї. Соціальні педагоги допомагають таким сім'ям адаптуватися до нових умов життя, знаходити внутрішні ресурси для подолання труднощів, забезпечувати стабільність і гармонію у відносинах між батьками і дітьми.

У цьому контексті стосунки між батьками та дітьми мають вирішальне значення, оскільки вони утворюють цеглинки соціального розвитку дитини.

Взаємодія, спілкування та емоційний зв'язок між батьками та дітьми, стосунки між батьками та дітьми в соціальній педагогіці відіграють важливу роль у вихованні позитивних соціальних навичок і цінностей у дітей.

З часом стосунки «батьки-дитина» в соціальній педагогіці розвивалися разом із суспільними змінами. Під впливом ключових історичних діячів, таких як Марія Монтесорі та Джон Дьюї, концепція стосунків між батьками та дитиною змінилася в бік більшої співпраці та виховання. Ці історичні перспективи заклали основу для розуміння важливості взаємодії батьків і дітей у сприянні позитивному соціальному розвитку.

Надійна прив'язаність у стосунках між батьками та дитиною є важливою для емоційного благополуччя та когнітивного розвитку дитини. Взаємодія між батьками та дітьми пов'язана з покращенням когнітивних здібностей, емоційної регуляції та соціальних навичок. Якість батьківсько-дитинських стосунків значною мірою визначає загальний розвиток дитини та її майбутні стосунки з оточуючими.

У спілкуванні між батьками та дітьми можуть перешкоджати встановленню здорових стосунків між батьками та дітьми. Конфліктні стилі виховання під впливом культурних норм і особистих переконань також можуть вплинути на розвиток дитини. Крім того, соціально-економічні фактори, такі як бідність і нестабільність, можуть погіршити стосунки між батьками та дітьми, впливаючи на добробут дитини та соціальну інтеграцію.

Для покращення стосунків між батьками та дитиною в соціальній педагогіці дуже важливо сприяти відкритому спілкуванню та активному слуханню. Забезпечення освітніх програм підтримки батьківства може надати батькам необхідні навички та знання для розвитку позитивних стосунків зі своїми дітьми. Заохочення позитивного підкріплення та взаємної поваги у взаємодії батьків і дітей може створити сприятливе середовище, яке сприятиме соціальному та емоційному розвитку дитини.

У соціальній педагогіці співпраця між школами та сім'ями є важливою для підтримки розвитку дитини. Сприяючи міцному партнерству між

педагогами та батьками, школи можуть створити сприятливе середовище, яке сприяє навчанню та добробуту. Крім того, громадські організації відіграють важливу роль у сприянні позитивним стосункам між батьками та дітьми, пропонуючи ресурси, підтримку та можливості для спільної діяльності сімей. Політика та ініціативи, спрямовані на зміцнення стосунків між батьками та дітьми, такі як програми залучення батьків та служби підтримки сімей, мають вирішальне значення для покращення загального соціального розвитку дітей у громаді.

Культурні норми та цінності суттєво впливають на практику батьківства та стосунки між батьками та дітьми. Різні культури мають різні очікування щодо взаємодії батьків і дітей, дисципліни та стилів спілкування. Щоб сприяти культурній чутливості у стосунках між батьками та дітьми, важливо визнавати та поважати ці відмінності. Такі стратегії, як навчання педагогів і батьків культурній компетентності, відзначення різноманітності в суспільстві та включення багатокультурних перспектив у програми соціальної педагогіки можуть допомогти подолати культурні розриви та сприяти взаєморозумінню між сім'ями з різним походженням.

Ми вважаємо, що технології стали невід'ємною частиною сучасного сімейного життя, впливаючи на те, як батьки та діти взаємодіють і спілкуються. Незважаючи на те, що технологія пропонує багато переваг, таких як доступ до освітніх ресурсів і можливості для зв'язку, вона також створює проблеми для підтримки позитивних стосунків між батьками та дітьми. Такі проблеми, як час перед екраном, цифрові відволікання та кіберзалякування, можуть вплинути на сімейну динаміку та спілкування. Щоб подолати ці виклики, стратегії збалансованого використання технологій, встановлення меж і сприяння якісному проведенню часу офлайн є важливими для сприяння здоровій взаємодії батьків і дітей у епоху цифрових технологій.

Батьки дітей з особливими потребами стикаються з унікальними труднощами у підтримці розвитку своєї дитини та орієнтуванні в освітній системі [10, с. 183]. Співпраця між батьками, педагогами та фахівцями має

вирішальне значення для забезпечення того, щоб діти з особливими потребами отримували підтримку та ресурси, які їм потрібні для процвітання. Такі стратегії, як індивідуальні навчальні плани, групи підтримки батьків і доступ до спеціалізованих послуг, можуть допомогти зміцнити стосунки між батьками та дитиною та створити сприятливе середовище для дітей з особливими потребами, щоб вони могли повністю розкрити свій потенціал у навчальному закладі.

Дослідження показали, що участь батьків у навчанні пов'язана з покращенням академічних досягнень, успішністю в школі та загальним благополуччям дітей. Однак такі бар'єри, як мовний бар'єр, брак ресурсів і часові обмеження, можуть перешкоджати участі батьків у навчанні їхньої дитини. Педагоги відіграють важливу роль у вихованні позитивних стосунків між батьками та дітьми, заохочуючи батьків до участі, надаючи підтримку та ресурси для сімей і створюючи можливості для співпраці між домом і школою. Визнаючи важливість участі батьків у навчанні, соціальна педагогіка може сприяти міцнішим стосункам між батьками та дитиною та покращити навчальний досвід для дітей.

Психічне здоров'я батьків відіграє важливу роль у формуванні взаємодії батьків і дітей у контексті соціальної педагогіки. Батькам, які мають проблеми з психічним здоров'ям, може бути важко надати необхідну емоційну підтримку та керівництво своїм дітям, що впливає на якість стосунків між батьками та дітьми. Важливо визнати важливість підтримки психічного здоров'я батьків для виховання позитивних стосунків між батьками та дітьми [9]. Такі стратегії, як доступ до консультаційних послуг, навчання психічного здоров'я та громадські ресурси, можуть допомогти вирішити проблеми психічного здоров'я батьків і сприяти здоровій взаємодії між батьками та дітьми в рамках соціальної педагогіки.

Є такі стилі виховання: авторитарний, авторитетний, вседозволений і недбалий, мають глибокий вплив на поведінку та розвиток дитини. Авторитетне батьківство, яке характеризується теплотою, чуйністю та чіткими

очікуваннями, асоціюється з позитивними результатами розвитку дитини. Навпаки, авторитарні та вседозволені стилі виховання можуть призвести до проблем у стосунках між батьками та дітьми та соціальному та емоційному благополуччі дітей. Сприяння ефективним стилям виховання через освіту батьків, консультування та програми підтримки має важливе значення для покращення стосунків між батьками та дітьми в рамках соціальної педагогіки [10].

Батьківська самоефективність, визначена як переконання батьків у їхній здатності впливати на поведінку та розвиток дитини, має вирішальне значення для формування взаємодії між батьками та дітьми. Батьки з вищим рівнем самоефективності, як правило, долучаються до більш позитивних і ефективних методів виховання, що веде до покращення стосунків між батьками та дітьми. Втручання, спрямовані на підвищення самоефективності батьків, такі як програми навчання батьків, групи підтримки та можливості наставництва, можуть допомогти батькам почуватися більш впевненими у своїх батьківських здібностях і сприяти розвитку позитивних стосунків між батьками та дітьми в рамках соціальної педагогіки.

Поширення соціальних медіа та онлайн-платформ змінило взаємодію батьків і дітей у цифрову епоху. Батьки та діти дедалі частіше стикаються з проблемами використання технологій, часу перед екраном і безпеки в Інтернеті, що може вплинути на якість стосунків між батьками та дітьми. Важливо вирішувати ці виклики, сприяючи здоровим цифровим звичкам, встановлюючи межі використання технологій і сприяючи відкритому спілкуванню про онлайн-досвід. Підтримуючи міцні стосунки між батьками та дітьми в цифрову еру, сім'ї можуть разом орієнтуватися в цифровому ландшафті, віддаючи пріоритет значущим офлайн-зв'язкам.

Дивлячись у майбутнє батьківсько-дитинських стосунків у соціальній педагогіці, з'являються нові тенденції та інновації, які обіцяють покращити позитивну взаємодію батьків і дітей. Дослідження та практика все більше зосереджуються на втручаннях і програмах, які підтримують ефективні

стосунки між батьками та дитиною, таких як коучинг батьків, сімейна терапія та ініціативи на рівні громади. Сфери для подальшого дослідження включають перетин технологій і стосунків між батьками та дітьми, вплив культурних факторів на практики виховання та роль соціальних інститутів у підтримці взаємодії батьків і дітей. Продовжуючи розвивати дослідження та практику в цій галузі, ми можемо зміцнити стосунки між батьками та дітьми та сприяти цілісному розвитку дітей у контексті соціальної педагогіки.

Підсумовуючи, стосунки між батьками та дітьми мають важливе значення для сприяння позитивному соціальному розвитку та виховання цілісного благополуччя дітей у громаді. Від розуміння теоретичних основ до вирішення проблем, впровадження стратегій і розгляду майбутніх напрямків очевидно, що виховання міцних і здорових стосунків між батьками та дітьми вимагає багатогранного підходу [5]. Визнаючи вплив батьківського психічного здоров'я, стилів виховання, самоефективності, цифрової динаміки та культурних факторів, а також залучаючи спільні зусилля між сім'ями, педагогами та соціальними установами, ми можемо прагнути до створення сприятливого середовища, яке виховує позитивні батьки -взаємодія з дітьми та сприяє зростанню та розвитку майбутніх поколінь.

Таким чином, проблема батьківсько-дитячих відносин у соціальній педагогіці охоплює широкий спектр питань, пов'язаних з вихованням і розвитком дитини в сім'ї. Соціальні педагоги, застосовуючи різні методи і підходи, сприяють гармонізації цих відносин, забезпечуючи тим самим повноцінний розвиток особистості дитини і зміцнення сім'ї як основного соціального інституту.

1.2. Характеристика батьківсько-дитячих взаємин з підлітками

Характеристика батьківсько-дитячих взаємин з підлітками має свої особливості та виклики. Підлітковий вік – це час інтенсивних змін, як

фізичних, так і психологічних, коли дитина переживає кризу ідентичності, шукає своє місце у світі та визначає особистісні і соціальні цінності. Також особливості підліткового віку можуть впливати і визначають характер дитячо-батьківських стосунків, можуть змінювати їх.

Л. Гончар зазначає, що основною рисою батьківсько-дитячих взаємин з підлітками є амбівалентність. З одного боку, підлітки прагнуть незалежності та самостійності, вони хочуть мати власний простір і можливість приймати рішення. З іншого боку, вони все ще потребують підтримки, порад і любові батьків. Ця подвійність часто призводить до конфліктів і непорозумінь у родині [11].

Важливою характеристикою взаємин у цей період є зміна ролей. Батьки повинні поступово переходити від контролю до консультивання, надаючи підліткам більше свободи для самостійного прийняття рішень, але водночас залишаючись поруч для підтримки і допомоги. Це вимагає від батьків гнучкості та вміння адаптувати свої методи виховання до нових умов.

Емоційний фон взаємин між батьками і підлітками часто є нестабільним. Підлітки можуть проявляти емоційні коливання, від бурхливих проявів радості до глибоких депресивних станів. Батьки повинні бути терплячими, розуміючими та готовими підтримати своїх дітей у цей складний період.

Комунікація у батьківсько-дитячих взаєминах з підлітками відіграє ключову роль. Важливо, щоб батьки вміли слухати і чути своїх дітей, поважати їхню думку і почуття, не нав'язуючи свої погляди. Відкрите і довірливе спілкування сприяє зміцненню взаєморозуміння і підтримці емоційного зв'язку.

Соціальний вплив і групи однолітків також мають значний вплив на підлітків. О. Кириченко наголошує на тому, що батьки повинні бути обізнані про соціальне середовище, у якому знаходяться їхні діти, та підтримувати їх у формуванні здорових і конструктивних відносин з однолітками [22]. Це допоможе підліткам уникнути негативного впливу та розвинути навички соціальної адаптації.

Одним з ключових аспектів є формування самостійності і відповідальності. Підлітки повинні мати можливість робити помилки і вчитися на них, що сприяє їхньому особистісному зростанню і розвитку навичок прийняття рішень. Батьки в цьому процесі відіграють роль наставників, які підтримують і направляють, а не контролюють і карають.

Важливо також враховувати індивідуальні особливості кожного підлітка. Кожна дитина має свої унікальні риси характеру, інтереси і потреби, тому підхід до виховання повинен бути диференційованим і адаптованим до конкретної ситуації.

У підсумку, взаємини між батьками й підлітками є складним і багатограним процесом, що вимагає взаєморозуміння, терпіння та підтримки з обох боків. Успішне подолання труднощів цього періоду сприяє гармонійному розвитку особистості підлітка і зміцненню сімейних зв'язків.

Стосунки батьків і дітей з підлітками є складними та динамічними, характеризуються унікальним поєднанням любові, підтримки, викликів і зростання. Ефективне спілкування, вирішення конфліктів, встановлення кордонів, надання підтримки та взаємна повага є ключовими компонентами, які формують якість цих стосунків. У цьому есе ми заглибимося в ключові характеристики стосунків між батьками та дітьми з підлітками, досліджуючи важливість відкритого спілкування, стратегії вирішення конфліктів, встановлення кордонів, пропонування підтримки та заохочення та виховання взаємної поваги.

Спілкування є наріжним каменем здорових стосунків батьків і дітей з підлітками. Відкриті канали спілкування між батьками та підлітками створюють безпечний простір для обміну думками, почуттями та турботами. Активне слухання та емпатія відіграють життєво важливу роль у ефективній комунікації, оскільки вони демонструють щирий інтерес і розуміння. Коли батьки уважно слухають своїх підлітків, не засуджуючи, це зміцнює довіру та сприяє глибшому рівню розуміння між ними. Наприклад, коли підліток розповідає про те, що їм важко під час навчання, батько, який активно слухає

та виявляє співчуття, може запропонувати значущу підтримку та керівництво, зміцнюючи їхні стосунки.

З. Ікуніна зазначає, що ірішення конфліктів є ще одним важливим аспектом стосунків батьків і дітей з підлітками. Стратегії вирішення конфліктів мирним шляхом, такі як активне слухання, пошук спільної мови та пошук компромісу, є ключовими для конструктивного вирішення суперечок. Навчання підлітків навичкам вирішення конфліктів дає їм змогу здорово вирішувати конфлікти як у сім'ї, так і в інших стосунках. Зображуючи компроміс і переговори, батьки можуть прищепити своїм підліткам цінні навички вирішення проблем, підготувавши їх до майбутніх викликів [19].

Встановлення чітких меж і правил має вирішальне значення для підтримки здорового балансу у стосунках батьків і дітей з підлітками. Чіткі межі забезпечують структуру та послідовність, допомагаючи підліткам зрозуміти очікування та наслідки. Послідовність у дотриманні кордонів є важливою, щоб уникнути плутанини та сприяти підзвітності. Хоча правила необхідні, батьки також повинні знайти баланс між наданням незалежності та пропонуванням керівництва, дозволяючи підліткам розвивати самостійність, забезпечуючи при цьому їх безпеку та благополуччя.

Підтримка та заохочення є фундаментальними стовпами стосунків батьків і дітей з підлітками. Надання емоційної підтримки у важкі часи запевняє підлітків, що вони можуть звернутися до своїх батьків за розрадою та керівництвом. Заохочення підлітків до досягнення своїх інтересів і цілей виховує впевненість у собі та особистісне зростання. Спільне святкування досягнень і віх зміцнює зв'язок батьків і дітей і зміцнює позитивну поведінку, створюючи тривалі спогади про спільний успіх і радість.

Взаємна повага є наріжним каменем здорових стосунків батьків і дітей з підлітками. Виховання взаємної поваги передбачає визнання почуттів, думок і кордонів один одного. Повага до індивідуальних відмінностей і визнання цінності різноманітних точок зору сприяють розумінню та прийняттю в родині. Моделюючи шанобливу поведінку як батьки, підлітки вчаться ставитися до

інших з добротою та увагою, закладаючи основу для позитивних стосунків у своїх майбутніх починаннях.

Довіра є життєво важливою основою у стосунках батьків і дітей з підлітками. Побудова довіри вимагає чесності, надійності та послідовності в словах і діях. Коли батьки демонструють надійність, дотримуючись обіцянок і залишаючись прозорими, це сприяє почуттю безпеки та надійності у відносинах між батьками та дітьми. Відкрите вирішення проблем довіри та робота над відновленням довіри через спілкування та розуміння може допомогти виправити будь-які розриви у стосунках. Довіра є основою здорових стосунків між батьками та дитиною, що дозволяє процвітати відкритому спілкуванню, взаємній повазі та емоційному зв'язку.

Участь батьків відіграє важливу роль у вихованні позитивних стосунків між батьками та дітьми з підлітками. Активна участь у діяльності та інтересах підлітків демонструє підтримку та інтерес до їхнього життя. Будь то відвідування шкільних заходів, підбадьорювання дітей у спорті чи заняття їхніми хобі, участь батьків зміцнює зв'язок і демонструє турботу та відданість. Підтримка підлітків у навчанні та позакласних заняттях сприяє їхньому особистому зростанню та успіху. Однак важливо збалансувати залучення та надання підліткам простору досліджувати свою незалежність і робити власний вибір.

Розуміння точок зору підлітків має важливе значення для виховання емпатії та зв'язку у стосунках між батьками та дітьми. Підлітковий вік — це період швидких змін, зростання та емоційної інтенсивності, тому батьки повинні співпереживати досвіду та викликам підлітків. Визнання своїх емоцій, страхів і труднощів створює атмосферу без засудження, де підлітки відчувають, що їх розуміють і підтримують. Активно слухаючи та підтверджуючи їхні почуття, батьки можуть зміцнити зв'язок зі своїми підлітками та виховувати стосунки, побудовані на довірі, повазі та розумінні.

Д. Гошовська наголошує на тому, що рольове моделювання відіграє вирішальну роль у формуванні стосунків батьків і дітей з підлітками. Батьки є

основним зразком для своїх дітей, впливаючи на їх поведінку, ставлення та цінності. Моделюючи позитивну поведінку, як-от доброзичливість, емпатію та навички спілкування, батьки подають підліткам приклад для наслідування. Будучи зразком здорових стосунків і ефективного спілкування, підлітки демонструють, як взаємодіяти з іншими з повагою та конструктивно. Вплив батьківської поведінки на розвиток підлітків є глибоким, оскільки вони вивчають і інтерналізують цю змодельовану поведінку у своїх власних взаємодіях і стосунках [9].

Виховання довіри та незалежності є тонким балансом у стосунках батьків і дітей з підлітками. Дозволяти підліткам приймати рішення, ризикувати та вчитися на власних помилках є важливим для їх росту та розвитку. Поєднання керівництва та підтримки з вихованням незалежності дає підліткам можливість самостійно справлятися з труднощами та робити вибір. Довіра підліткам виконувати обов'язки та приймати рішення з підтримкою та заохоченням зміцнює їхню самооцінку та впевненість, сприяючи почуттю незалежності та зрілості, коли вони переходять у доросле життя.

Розвиток стійкості підлітків має вирішальне значення для їхнього емоційного благополуччя та зростання. Батьки можуть відігравати значну роль у навчанні підлітків навичкам справлятися з труднощами та стійкості, щоб ефективно долати виклики. Заохочення підлітків до вирішення проблем і здатності до адаптації дає їм змогу долати невдачі та перешкоди зі стійкістю та рішучістю. Підтримуючи підлітків у складних ситуаціях і надаючи вказівки щодо того, як подолати труднощі, батьки можуть допомогти виховати почуття стійкості, яке добре послужить підліткам у їхніх майбутніх починаннях.

Стосунки з однолітками мають значний вплив на динаміку батьків і дітей, особливо в підлітковому віці. Розуміння впливу стосунків з однолітками на поведінку та рішення підлітків має важливе значення для батьків, щоб орієнтуватися в потенційних конфліктах між впливом однолітків і батьківським керівництвом. Розвиток здорових стосунків з однолітками при збереженні участі батьків потребує відкритого спілкування, встановлення меж і

підтримки. Визнаючи важливість стосунків з однолітками та скеровуючи підлітків робити позитивний вибір, батьки можуть допомогти сформувати сприятливе середовище, яке врівноважує взаємодію з однолітками та сімейну динаміку.

Підходи до виховання мають адаптуватися до етапів розвитку підлітків, щоб сприяти розвитку здорових стосунків між батьками та дітьми. Л. Василенко зазначає, що розуміння унікальних проблем і потреб підлітків на різних етапах розвитку має важливе значення для ефективного адаптування стилю виховання. Підтримка росту та незалежності підлітків через належне керівництво передбачає визнання їхніх здібностей, що розвиваються, і надання можливостей для самостійності в безпечних межах. Корируючи батьківські стратегії відповідно до етапів розвитку підлітків, батьки можуть виховувати позитивні та сприятливі стосунки, які сприятимуть благополуччю та успіху підлітків [3].

Розвиток емпатії та розуміння у стосунках між батьками та дітьми є ключовим фактором для розвитку міцних зв'язків між батьками та підлітками. Заохочення емпатії та розуміння під час взаємодії передбачає практику активного слухання, перевірку емоцій підлітків і демонстрацію співчуття. Побудувавши основу співпереживання, батьки можуть створити сприятливе та сприятливе середовище, де підлітки почуватимуться, їх розумітимуть і цінуватимуть. Емпатія зміцнює зв'язок між батьками та підлітками, сприяючи довірі, повазі та відкритому спілкуванню в їхніх стосунках.

Пристосування підходів до виховання відповідно до індивідуальних потреб і особливостей підлітків має важливе значення для виховання позитивних стосунків між батьками та дітьми. Визнання та повага до унікальних особливостей і вподобань підлітків дозволяє батькам ефективно адаптувати їхні стратегії. Визнаючи сильні сторони та труднощі підлітків, батьки можуть надати їм персональну підтримку та настанови, які відповідають особливим потребам підлітків. Індивідуальний підхід до виховання допомагає зміцнити зв'язок між батьками та дитиною, сприяє

взаєморозумінню та формує почуття довіри та поваги між батьками та підлітками.

Підсумовуючи, стосунки між батьками та дітьми є багатограними та динамічними, сформованими різними ключовими характеристиками, які сприяють їх якості та міцності. Від відкритого спілкування та розв'язання конфліктів до встановлення меж, надання підтримки, виховання взаємної поваги та зміцнення довіри – елементи, які обговорюються в цьому есе, є важливими для виховання позитивних стосунків між батьками та дітьми. Розуміння поглядів підлітків, моделювання позитивної поведінки та пристосування батьківських підходів до індивідуальних потреб мають вирішальне значення для виховання емпатії, стійкості та здорового розвитку підлітків. Розвиваючи міцні стосунки між батьками та дітьми, засновані на довірі, повазі та розумінні, батьки можуть підтримувати підлітків у підлітковому віці й далі, закладаючи основу для міцних зв'язків і позитивних результатів.

1.3. Стили сімейного виховання та їх вплив на особистість дитини підліткового віку

Стили сімейного виховання та їх вплив на особистість дитини підліткового віку є важливим аспектом у психології та соціальній педагогіці. Вони визначають, як батьки взаємодіють зі своїми дітьми, які методи виховання використовують і які цінності та норми передають своїм дітям.

Основні стилі виховання включають авторитарний, демократичний, ліберальний і індіферентний. Кожен із цих стилів має свої характеристики та вплив на розвиток особистості підлітка.

Авторитарний стиль виховання характеризується високим рівнем контролю і вимог, але низьким рівнем емоційної підтримки. Батьки, які використовують цей стиль, часто суворі, встановлюють жорсткі правила і

очікують беззаперечного підпорядкування. У підлітків, вихованих в таких умовах, можуть розвиватися такі риси, як покірність, невпевненість у собі, низька самооцінка. Вони можуть мати труднощі у прийнятті самостійних рішень і часто відчують страх перед авторитетами. Водночас, деякі підлітки можуть почати протистояти надмірному контролю, що призводить до конфліктів і бунтарської поведінки.

Демократичний стиль виховання передбачає високий рівень підтримки та залученості батьків у життя дитини, а також встановлення чітких, але гнучких правил. Батьки заохочують автономію підлітків, підтримують їхні рішення і стимулюють розвиток критичного мислення. Підлітки, виховані в таких умовах, зазвичай мають високу самооцінку, впевненість у собі, добре розвинені соціальні навички і здатність до самоконтролю. Вони вміють конструктивно вирішувати конфлікти і мають високий рівень емоційної зрілості.

Ліберальний стиль виховання характеризується низьким рівнем контролю і високим рівнем підтримки. Батьки надають дітям велику свободу і мало втручаються у їхні справи, прагнучи уникнути конфліктів і покладаючись на саморегуляцію підлітків. У таких умовах підлітки можуть вирости незалежними і творчими, але водночас вони можуть мати труднощі з дотриманням соціальних норм і правил. Вони часто не вміють справлятися з власними емоціями і відповідально підходити до виконання своїх обов'язків.

Індиферентний стиль виховання передбачає низький рівень як контролю, так і підтримки з боку батьків. Батьки, які використовують цей стиль, мало цікавляться життям своїх дітей і практично не беруть участі у їх вихованні. Підлітки, виховані в таких умовах, можуть відчувати себе покинутими, неотримувати необхідної емоційної підтримки і любові. Це може призводити до проблем з самооцінкою, труднощів у соціалізації, а також до ризикованої поведінки, такої як зловживання алкоголем чи наркотиками, кримінальна діяльність.

Вплив стилів виховання на особистість підлітка також залежить від

багатьох інших факторів, таких як індивідуальні особливості дитини, соціально-економічний статус сім'ї, культурні та суспільні умови. Проте, загалом, демократичний стиль виховання вважається найбільш сприятливим для розвитку гармонійної та соціально адаптованої особистості.

Узагальнюючи, можна сказати, що стиль сімейного виховання значною мірою впливає на формування особистості підлітка, його психологічне здоров'я, соціальні навички та здатність до самостійного життя. Тому важливо, щоб батьки усвідомлювали значення свого виховного впливу і прагнули створити підтримуючу та сприятливу атмосферу для розвитку своїх дітей.

Сімейне виховання відіграє вирішальну роль у формуванні особистості та поведінки дитини-підлітка. Різні стилі виховання можуть по-різному впливати на розвиток підлітка, впливаючи на такі аспекти, як слухняність, незалежність, самооцінка, академічна успішність та емоційний інтелект. У цьому аналітичному есе ми дослідимо вплив чотирьох основних стилів сімейного виховання – авторитарного, вседозволеного, авторитетного та недбалого – на особистість дитини-підлітка. Вивчаючи вплив кожного стилю виховання на різні аспекти життя підлітка, ми можемо отримати глибше розуміння того, як батьківська поведінка формує поведінку та розвиток підлітка.

Авторитарне виховання характеризується суворими правилами, високими вимогами та низьким рівнем теплоти та спілкування. Такий стиль виховання часто призводить до того, що підлітки слухняні та конформні, оскільки їх навчають беззаперечно виконувати правила. Однак тиск з вимогою відповідати може мати згубний вплив на самооцінку та автономію підлітка, спричиняючи почуття неадекватності та залежності від зовнішніх авторитетів. Крім того, відсутність відкритого спілкування та соціальної взаємодії в авторитарних домогосподарствах може перешкоджати розвитку здорових комунікативних навичок і соціальних стосунків, оскільки підліткам може бути важко самовиразити себе та спілкуватися з іншими на більш глибокому рівні.

Ліберальне батьківство характеризується низьким рівнем контролю та

високим рівнем тепла та підтримки. Підлітки, які виховуються в поблажливих сім'ях, часто мають високий ступінь незалежності та свободи у прийнятті рішень, оскільки їхні батьки ставлять пріоритетом їхнє емоційне благополуччя та щастя, а не суворі правила та дисципліну. Незважаючи на те, що це може сприяти почуттю самостійності та креативності у підлітків, це також може призвести до труднощів у встановленні меж і саморегуляції. Без чітких вказівок і наслідків підліткам може бути важко керувати своєю власною поведінкою та обов'язками, що впливає на їхню здатність приймати обґрунтовані рішення та брати на себе відповідальність за свої дії [8].

Авторитетне батьківство встановлює баланс між теплом і контролем, забезпечуючи чіткі очікування та межі, а також виховуючи незалежність і самовираження. Підлітки, які виростили в авторитетних сім'ях, як правило, демонструють високий рівень впевненості в собі та наполегливості, оскільки їх заохочують висловлювати свою думку та робити самостійний вибір у рамках підтримки. Цей стиль виховання також корелює з покращенням академічної успішності та навичок постановки цілей, оскільки підлітки мотивовані досягати успіхів і прагнути до успіху під керівництвом і заохоченням батьків. Крім того, авторитетне батьківство розвиває емоційний інтелект і емпатію підлітків, дозволяючи їм розвивати міцні навички міжособистісного спілкування та легко орієнтуватися в складних соціальних ситуаціях.

Недбале виховання характеризується відсутністю чуйності та підтримки, коли батьки емоційно відсторонені та не беруть участі в житті свого підлітка. Підлітки, які виростили в недбалих сім'ях, часто борються з проблемами прихильності та довіри, оскільки вони можуть почуватися знехтуваними або покинутими своїми основними опікунами. Це може проявлятися у проблемній поведінці та проблемах з психічним здоров'ям, оскільки підлітки можуть шукати уваги та підтвердження із зовнішніх джерел за відсутності підтримки батьків. Крім того, відсутність послідовного керівництва та нагляду в недбалих домогосподарствах може перешкоджати розвитку здорових механізмів подолання та стійкості підлітків, роблячи їх уразливими до стресу та негараздів

[11].

Порівнюючи вплив різних стилів сімейного виховання на поведінку та розвиток особистості підлітка, стає очевидним, що кожен стиль має унікальні сильні та слабкі сторони. Хоча авторитарне виховання може сприяти слухняності та конформності, воно також може пригнічувати незалежність і самооцінку. З іншого боку, вседозвільне виховання може сприяти розвитку незалежності та творчості, але може призвести до труднощів у встановленні меж і саморегуляції. Авторитетне батьківство встановлює баланс між контролем і теплотою, що дає позитивні результати з точки зору впевненості в собі, успішності та емоційного інтелекту. Однак недбале виховання може мати згубний вплив на прихильність, поведінку та механізми подолання у підлітків. Важливо зазначити, що на ефективність кожного стилю виховання впливають зовнішні фактори, такі як культура, соціально-економічний статус та індивідуальні відмінності, що підкреслює складність стосунків між батьками та дитиною та потребу в тонкому розумінні динаміки сім'ї.

Різні психологічні теорії дають зрозуміти зв'язок між стилями виховання та розвитком підлітка. Теорія прихильності, запропонована Джоном Боулбі, підкреслює важливість надійної прихильності між вихователями та дітьми у формуванні їхнього емоційного розвитку. Різні стилі виховання можуть впливати на якість прихильності, сформованої в дитинстві, впливаючи на почуття безпеки, довіри та самостійності підлітка. Стадії психосоціального розвитку Еріксона висвітлюють роль сімейного виховання у формуванні ідентичності та самовідчуття підлітка. Сімейні взаємодії, підтримка та очікування відіграють вирішальну роль у допомозі підліткам успішно проходити стадії Еріксона, сприяючи їхньому загальному благополуччю та психологічному розвитку. Когнітивні теорії, такі як теорія соціального навчання та когнітивно-поведінкова теорія, підкреслюють роль батьківського моделювання, підкріплення та формування у впливі на поведінку підлітка та прийняття рішень. Розуміючи ці психологічні теорії, батьки можуть прийняти ефективні стратегії підтримки розвитку свого підлітка та сприяння позитивним

результатам [37].

Вивчення прикладів із реального життя може дати конкретні приклади того, як різні стилі сімейного виховання впливають на поведінку та особистість підлітків. У випадках авторитарного виховання підлітки можуть демонструвати високий рівень слухняності та конформності, але боротися з низькою самооцінкою та автономією. Приклади з реального життя показують, як суворі правила та відсутність спілкування в авторитарних сім'ях можуть перешкоджати здатності підлітка виражати себе та розвивати здорові соціальні стосунки. І навпаки, дослідження вседозволеного батьківства можуть продемонструвати підлітків із високим рівнем незалежності, але з труднощами у встановленні меж і саморегуляції. Розуміння результатів вседозволеного батьківства в сценаріях реального життя може пролити світло на довгострокові наслідки мінімального батьківського контролю на поведінку підлітків. Історії успіху авторитетного батьківства можуть продемонструвати позитивний вплив збалансованого тепла й контролю на розвиток особистості підлітка. За допомогою тематичних досліджень ми можемо спостерігати, як авторитетні батьки виховують впевненість у собі, успіхи в навчанні та емоційний інтелект у своїх підлітків, що призводить до формування добре пристосованих і витривалих особистостей.

Вплив стилів сімейного виховання виходить за межі підліткового віку і може формувати риси особистості та поведінку дорослої людини. Дослідження показали, що стилі виховання, які були в дитинстві, можуть впливати на стосунки, вибір кар'єри та психічне здоров'я в дорослому віці. Дорослі, які виростили в авторитетних сім'ях, як правило, демонструють вищий рівень емоційного інтелекту, успішні міжособистісні стосунки та задоволення від кар'єри. З іншого боку, особи, які зазнали недбалого або авторитарного виховання, можуть мати проблеми з прихильністю, низькою самооцінкою та труднощами у формуванні здорових стосунків. Незважаючи на тривалий вплив сімейного виховання, люди можуть подолати негативні наслідки за допомогою терапії, саморефлексії та побудови підтримувальних стосунків. Розуміючи

довгострокові наслідки стилю виховання, дорослі можуть вживати проактивних заходів для вирішення будь-яких постійних проблем і культивувати позитивний розвиток у своєму особистому та професійному житті.

Культурні норми та цінності відіграють значну роль у формуванні підходів до виховання та впливають на розвиток особистості підлітка. Різні культури можуть віддавати перевагу слухняності, незалежності, емоційному вираженню чи академічним досягненням у своїх стилях виховання, що призводить до різноманітних результатів для підлітків. Міжкультурні порівняння стилів батьківства виявляють різноманіття підходів і результатів, підкреслюючи важливість урахування культурних контекстів під час вивчення сімейної динаміки. У мультикультурних суспільствах батьки часто адаптують свою батьківську практику, щоб відобразити поєднання культурних традицій і сучасних цінностей, створюючи унікальне середовище для росту та розвитку підлітків. Визнаючи культурні відмінності в стилях сімейного виховання, дослідники та практики можуть пристосувати втручання та послуги підтримки, щоб задовольнити конкретні потреби різноманітних сімей і сприяти позитивним результатам для підлітків із різним культурним середовищем.

Стать відіграє значну роль у тому, як стилі сімейного виховання впливають на особистість і поведінку підлітка. Батьки можуть застосовувати різні підходи до виховання хлопчиків і дівчаток, виходячи з очікувань суспільства та гендерних стереотипів. Хлопчиків можна заохочувати бути наполегливими, незалежними та змагальними, тоді як дівчаток можна соціалізувати, щоб вони були турботливими, поступливими та емоційно виразними. Ці гендерно-специфічні практики виховання можуть сформувати у підлітків самооцінку, цінності та прагнення, впливаючи на їхній розвиток у дорослому віці. Довгострокові наслідки гендерно-залежного батьківства можуть включати збереження традиційних гендерних ролей, обмеження вибору кар'єри та вплив на результати психічного здоров'я. Визнаючи гендерні відмінності у впливі сімейного виховання, батьки та практики можуть

прагнути забезпечити рівні можливості та підтримку для всіх підлітків, незалежно від їхньої статі, сприяючи більш інклюзивному та сприятливому середовищу для росту та розвитку підлітків.

На стиль сімейного виховання впливають не тільки батьківські уподобання, а й різні чинники середовища. В. Глухов зазначає, що соціально-економічний статус відіграє вирішальну роль у формуванні вибору батьківства, оскільки батьки з різного соціально-економічного становища можуть мати різний доступ до ресурсів, систем підтримки та освітніх можливостей. Системи громадської підтримки, такі як школи, служби охорони здоров'я та соціальні програми, також відіграють важливу роль у формуванні сімейної динаміки, надаючи батькам необхідні інструменти та рекомендації для ефективного виховання своїх підлітків. Крім того, технологічний прогрес змінив сучасні стилі виховання, створивши нові виклики та можливості для сім'ї, щоб орієнтуватися в епоху цифрових технологій. Вплив факторів навколишнього середовища на стилі сімейного виховання підкреслює необхідність всебічного розуміння контексту, в якому приймаються рішення щодо виховання дітей, і систем підтримки, доступних сім'ям для сприяння позитивному розвитку підлітків [7].

Ефективне батьківство має важливе значення для сприяння позитивному розвитку підлітка та формуванню особистості підлітка. Відкрите спілкування та активне слухання є ключовими складовими успішного батьківства, оскільки вони дозволяють батькам зрозуміти думки, почуття та потреби свого підлітка, сприяючи міцному зв'язку між батьками та дитиною, побудованому на довірі та співчутті. Встановлення чітких меж, зберігаючи емоційну підтримку, є ще однією важливою стратегією сприяння здоровому розвитку підлітків, оскільки це дає підліткам відчуття структури та безпеки, а також дає їм свободу досліджувати та рости. Заохочення незалежності та навичок прийняття рішень у підлітків також є важливим для формування впевненості та самостійності, що дозволяє їм орієнтуватися в викликах і робити усвідомлений вибір, коли вони переходять у доросле життя. Застосовуючи ці стратегії, батьки можуть

створити сприятливе та сприятливе середовище, яке сприятиме позитивному розвитку підлітка та сприятиме міцним стосункам між батьками та підлітками.

Для сімей, які стикаються зі складними стилями виховання або труднощами у вихованні, програми втручання можуть надати цінну підтримку та рекомендації для покращення сімейної динаміки та сприяння позитивному розвитку підлітків. Консультаційні послуги для батьків і підлітків можуть допомогти вирішити основні проблеми, покращити спілкування та розвинути навички справлятися з труднощами в сім'ї. Групи підтримки пропонують сім'ям відчуття спільності та розуміння, дозволяючи їм ділитися досвідом, отримувати ідеї та отримувати емоційну підтримку від інших, які стикаються з подібними труднощами. Освітні семінари з методів позитивного батьківства надають батькам практичні інструменти та стратегії для вдосконалення їхніх батьківських навичок, розвитку здорових стосунків і створення сприятливого середовища для розвитку підлітків. Беручи участь у програмах втручання, сім'ї можуть отримати доступ до ресурсів і підтримки, необхідних для подолання труднощів, зміцнення сімейних зв'язків і сприяння позитивним результатам для підлітків.

Вивчаючи стилі сімейного виховання та їх вплив на особистість підлітка, дослідники повинні враховувати етичні міркування, щоб забезпечити благополуччя та конфіденційність учасників. Під час дослідження сімейної динаміки можуть виникнути проблеми щодо конфіденційності, оскільки особиста інформація та делікатні теми часто обговорюються в сім'ї. Дослідники повинні дотримуватися етичних стандартів конфіденційності та захисту даних, щоб захистити приватність сімей, які беруть участь у дослідженні. Інформована згода є важливою при проведенні дослідження щодо виховання дітей, оскільки учасники повинні розуміти мету дослідження, потенційні ризики та переваги, а також своє право відмовитися від нього в будь-який час. Крім того, етичні наслідки виникають у втручаннях, спрямованих на зміну батьківської поведінки, оскільки дослідники повинні надавати пріоритет благополуччю та автономії сімей, одночасно сприяючи

позитивним результатам для підлітків. Дотримуючись етичних вказівок і принципів, дослідники можуть проводити дослідження стилів сімейного виховання відповідально та етично, забезпечуючи цілісність і обґрунтованість результатів своїх досліджень.

Вивчення стилів сімейного виховання та їхнього впливу на особистість підлітка є динамічною та розвиваючою сферою, яка дає змогу зрозуміти складні стосунки між батьками та дітьми та розвиток підлітків. Майбутні дослідження в цій галузі можуть бути зосереджені на нових тенденціях у вивченні впливу сімейної динаміки на розвиток підлітків, таких як роль технологій, соціальних медіа та культурних зрушень у формуванні практик батьківства. Тривалі дослідження, що відстежують вплив стилів виховання на доросле життя, можуть дати цінну інформацію про довгостроковий вплив батьківства на риси особистості дорослих, стосунки та благополуччя. Інновації у сфері батьківського втручання та програми підтримки для різноманітних сімейних структур відкривають можливості для розробки індивідуальних втручань, які відповідають унікальним потребам сімей із різним походженням та обставинами. Вивчаючи майбутні напрямки досліджень сімейного виховання та особистості підлітка, дослідники можуть покращити наше розуміння факторів, які сприяють здоровому розвитку підлітків і сприяють позитивним результатам для підлітків і сімей [16].

Підсумовуючи, можна сказати, що вплив стилів сімейного виховання на особистість підлітка є багатограним і складним явищем, яке формує різні сторони розвитку підлітка. Від авторитарних і вседозволених стилів виховання до авторитетних і недбалих підходів, кожен стиль виховання має унікальні сильні та слабкі сторони, які впливають на слухняність, незалежність, самооцінку, академічну успішність та емоційний інтелект підлітків. Фактори середовища, такі як соціально-економічний статус, системи підтримки громади та технологічний прогрес, відіграють значну роль у формуванні сімейної динаміки та впливають на вибір батьків. Ефективні стратегії батьківства, програми втручання, етичні міркування та напрями майбутніх досліджень – усе

це сприяє нашому розумінню того, як стилі сімейного виховання впливають на поведінку та розвиток підлітків. Визнаючи важливість позитивних батьківських практик, підтримуючи сім'ї, які стикаються з труднощами, і просуваючи дослідження в цій галузі, ми можемо створити сприятливе середовище для росту підлітків і сприяти позитивним результатам для підлітків у різних сімейних структурах і культурних середовищах.

Висновки до першого розділу

На основі аналізу проблеми батьківсько-дитячих відносин у соціальній педагогіці та характеристик взаємин з підлітками, можна зробити такі висновки:

Взаємовідносини між батьками і дітьми мають вирішальний вплив на розвиток особистості дитини. Вони формуються з перших днів життя і продовжують впливати на всі аспекти її розвитку, включаючи психологічний комфорт, успішність у навчанні, соціалізацію та формування моральних цінностей.

Підлітковий вік є критичним періодом для взаємин між батьками та дітьми. Цей період характеризується інтенсивними фізичними і психологічними змінами, кризою ідентичності, прагненням до незалежності та самостійності, що часто призводить до конфліктів і непорозумінь у сім'ї.

Стиль сімейного виховання має значний вплив на формування особистості підлітка. Існують різні стилі виховання – авторитарний, демократичний, ліберальний та індиферентний – кожен з яких по-різному впливає на розвиток підлітка. Найбільш сприятливим для гармонійного розвитку особистості є демократичний стиль виховання, який поєднує високий рівень підтримки з чіткими, але гнучкими правилами.

Комунікація між батьками і підлітками є ключовим елементом успішних взаємин. Відкрите і довірливе спілкування сприяє зміцненню взаєморозуміння, допомагає підліткам відчувати підтримку і любов з боку батьків, що є

важливим для їхнього емоційного і психологічного благополуччя.

Соціальний вплив і групи однолітків відіграють важливу роль у житті підлітків. Батьки повинні бути обізнані про соціальне середовище своїх дітей і сприяти формуванню здорових та конструктивних відносин з однолітками, що допоможе уникнути негативного впливу і сприятиме соціальній адаптації.

Індивідуальні особливості підлітків вимагають диференційованого підходу до виховання. Кожна дитина має свої унікальні риси характеру, інтереси та потреби, тому методи виховання повинні бути адаптовані до конкретних обставин і потреб кожного підлітка.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що ефективні батьківсько-дитячі взаємини вимагають усвідомлення і розуміння батьками значення їхнього виховного впливу, гнучкості у підходах до виховання, а також постійної підтримки і любові до своїх дітей. Це створює основу для гармонійного розвитку особистості підлітка і зміцнення сімейних зв'язків.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ ДИТЯЧО-БАТЬКІВСЬКИХ СТОСУНКІВ

2.1. Методика вивчення дитячо-батьківських стосунків

Нами було проведено теоретичний аналіз наукової літератури щодо проблеми формування гармонійних відносин між батьками та дітьми підліткового віку. Подальше вивчення проблеми дитячо-батьківських відносин в сім'ях, що виховують дітей підліткового віку потребує складання програми емпіричного дослідження та добору відповідних методик.

Програма вивчення дитячо-батьківських стосунків може включати різні методи, інструменти та стратегії для дослідження та аналізу взаємодії між дітьми та їхніми батьками.

Головні цілі та завдання програми:

1. Вивчення динаміки дитячо-батьківських відносин.
2. Ідентифікація факторів, що впливають на ці відносини.
3. Визначення ролі батьківських стилів у розвитку дитини.
4. Розробка рекомендацій для покращення дитячо-батьківських стосунків.

Для досягнення цілей і виконання завдань використовуються такі методи:

- 1) Методика проєкції «Сімейне динамічне відображення» (Р. Бернс, С. Кауфман);
- 2) Анкета «Аналіз сімейної тривожності» (Е. Ейдемілер);
- 3) Методика діагностики показників і форм агресії А. Басса та Е. Дарки.
- 4) Методика PARI (parental attitude research instrument) Е. Шефера і Р. Белла.

Розглянемо детальніше кожен метод:

- 1) Методика проєкції «Сімейне динамічне відображення», розроблена

Р. Бернсом і С. Кауфманом (1972), призначена для вивчення уявлень дитини про своє місце в сім'ї та розуміння ставлення до неї батьків у системі сімейних відносин.

Основною метою цієї методики є діагностичний аналіз сімейного життя дитини через малюнок сім'ї, що є спробою виявити внутрішні емоційні стосунки та переживання дитини стосовно різних аспектів її сімейного середовища.

Методика полягає в тому, що дитина малює свою сім'ю на папері, після чого психолог аналізує малюнок і проводить бесіду, в якій розкривається уявлення дитини про членів родини, їхні емоції, стосунки, розподіл обов'язків і взаємодія, а також використовується для створення ситуацій, що виявляють характер сімейних відносин.

У процесі діагностики дитина малює свою сім'ю на стандартному аркуші паперу, а психолог аналізує малюнок та проводить бесіду з дитиною. Цей підхід спрямований на виявлення внутрішніх уявлень та емоційного ставлення дитини до сімейних відносин через аналіз умовних позначень та постановку специфічних запитань, що дозволяє глибше зрозуміти її переживання та уявлення про сімейне життя.

2) Опитувальник «Аналіз сімейної тривожності» (Е. Ейдемілер) призначений для діагностики емоційного стану дітей щодо їхнього статусу в сім'ї, зокрема вивчення відчуттів провини, тривоги і напруги, пов'язаних із сімейними відносинами.

Методика являє собою опитувальник, що включає заповнення анкети з висловлюваннями про сімейне благополуччя, де за потрібно обвести чи викреслити твердження залежно від згоди чи незгоди з ними, щоб оцінити рівень тривожності в сімейному середовищі дитини.

Ця методика призначена для діагностики емоційного стану дітей щодо їхнього статусу в сім'ї та сімейних відносинах. Вона дає досліднику можливість оцінити рівень тривожності у дитини через аналіз заповненої анкети, що містить висловлювання про її сімейне благополуччя.

Опитувальник спрямований на діагностику емоційного забарвлення, що відчують діти щодо свого рольового статусу в сім'ї та їхніх поглядів на сімейні відносини.

3) Методика діагностики показників і форм агресії А. Басса та Е. Дарки призначена для вимірювання рівня агресивності у людини, а також для ідентифікації форми її прояву. Вона дозволяє отримати об'єктивні дані про ступінь ворожості емоційних реакцій, що є важливим для психологічного консультування і корекційної роботи.

Методика є анкетним опитуванням, яке включає формулювання запитань для визначення рівня та типу агресивності у людини, щоб забезпечити об'єктивні дані для психологічної практики.

Ця методика призначена для вимірювання і аналізу рівня агресивності у людини, що дозволяє досліднику отримати інформацію про ступінь ворожості її емоційних реакцій.

Загалом ця методика спрямована на вимірювання і аналіз рівня агресивності у людини, щоб отримати детальну інформацію про ступінь її емоційних реакцій та ворожості.

4) Методика PARI (Parental Attitude Research Instrument) призначена для вивчення ставлення батьків, насамперед матерів, до різних аспектів сімейного життя, зокрема до сімейної ролі та батьківсько-дитячих відносин. Вона дозволяє аналізувати і оцінювати оптимальність емоційного контакту, наявність зайвої емоційної дистанції та надмірної концентрації батьків на дитині, що допомагає розуміти динаміку внутрішньосімейних взаємин та їх вплив на розвиток особистості дитини.

Методика являє собою інструмент для діагностики ставлення батьків (особливо матерів) до сімейного життя, що включає анкетування з 23 аспектами, розділеними на шкали ставлення до сімейної ролі та батьківсько-дитячих відносин.

Ця методика призначена для діагностики ставлення батьків (зокрема матерів) до різних аспектів сімейного життя та батьківсько-дитячих відносин.

Вона дозволяє досліднику оцінити емоційний контакт, дистанцію та концентрацію у стосунках між батьками і дітьми, забезпечуючи детальний аналіз і розуміння внутрішньосімейних динамік.

Методика спрямована на діагностику та оцінку ставлення батьків, зокрема матерів, до різних аспектів сімейного життя і батьківсько-дитячих відносин, що дозволяє аналізувати емоційний контакт, дистанцію та концентрацію у їх взаємодії.

Отже, використання методик, таких як «Сімейне динамічне відображення», анкета «Аналіз сімейної тривожності», методика діагностики агресії і PARI, дозволяє глибше розуміти емоційний контакт і взаємодію в сім'ї, а також розробляти рекомендації для покращення сімейних стосунків. Такий комплексний підхід сприяє розширенню знань у галузі психології сімейних відносин і сприяє практичній впровадженню результатів у психологічній практиці та консультуванні.

2.2. Обґрунтування програми роботи соціального педагога з сім'єю щодо гармонізації дитячо-батьківських стосунків

Групові заняття для батьків і дітей також є важливою частиною програми. Вони організуються для зміцнення взаємин у родині через спільні активності та обговорення актуальних проблем. Ще одним важливим аспектом є розробка посібників і методичних матеріалів для батьків, які можуть слугувати як довідник з ефективного виховання та розвитку дітей.

Оцінка ефективності програми базується на вимірюванні змін у взаєминах батьків і дітей до і після участі в програмі. Аналіз зворотного зв'язку від учасників дозволяє зрозуміти, які аспекти програми були корисними, а які потребують доопрацювання. Довгострокове спостереження за сім'ями допомагає оцінити стійкість отриманих результатів і зробити висновки про тривалість впливу програми.

Етичні аспекти відіграють ключову роль у проведенні такої програми. Забезпечення конфіденційності даних учасників є пріоритетом, щоб гарантувати їхню безпеку та комфорт. Участь у програмі повинна бути добровільною, а батьки та діти мають надати інформовану згоду на участь у дослідженні, усвідомлюючи всі його аспекти.

Успішна реалізація програми можлива завдяки співпраці з різними партнерами та використанню наукових і методичних ресурсів. Психологи, педагоги та соціальні працівники можуть зробити вагомий внесок у розробку та проведення програми. Організація тренінгів та семінарів для фахівців сприятиме підвищенню їхньої компетентності у роботі з родинами. Програма повинна бути гнучкою і адаптивною, враховуючи індивідуальні особливості кожної сім'ї, а також соціально-культурні контексти, в яких вони живуть.

Загалом програма спрямована на гармонізацію дитячо-батьківських стосунків шляхом впровадження комплексного підходу, який включає освітні, консультативні та терапевтичні заходи. Вона охоплює різні аспекти виховання дітей, підтримки їхнього психологічного здоров'я та покращення комунікації між батьками та дітьми. Програма є інтегрованим підходом до розвитку взаємин у родині, спрямованим на забезпечення емоційного комфорту, психологічної стабільності та загального благополуччя всіх членів сім'ї. Основний акцент робиться на активну участь як батьків, так і дітей у процесі навчання та терапії, що дозволяє досягти кращих результатів у гармонізації стосунків.

Також програма містить в собі різноманітні форми роботи, які дозволяють забезпечити комплексний підхід до гармонізації дитячо-батьківських стосунків. Індивідуальні консультації допомагають вирішувати специфічні проблеми кожної сім'ї, надаючи персоналізовану підтримку та поради. Групові заняття сприяють обміну досвідом між батьками та дітьми, що допомагає створити підтримуюче середовище. Сімейні терапевтичні сесії спрямовані на покращення комунікації та вирішення конфліктів між членами сім'ї. Тренінги та семінари надають учасникам нові знання та навички,

необхідні для ефективного виховання та комунікації. Майстер-класи дозволяють на практиці відпрацювати нові методики та підходи. Просвітницькі заходи, такі як лекції та вебінари, сприяють підвищенню обізнаності про важливість гармонійних дитячо-батьківських стосунків.

Методика програми включає використання активних методів навчання, таких як рольові ігри, ситуаційні вправи, кейс-стаді та мозкові штурми, що сприяють активному залученню учасників у процес навчання. Традиційні методи, такі як лекції та дискусії, забезпечують базову теоретичну підготовку. Арт-терапія використовується для вираження емоцій та розвитку творчих здібностей дітей. Психодрама допомагає опрацювати внутрішні конфлікти та поліпшити взаєморозуміння між батьками та дітьми. Когнітивно-поведінкова терапія спрямована на зміну негативних поведінкових та когнітивних моделей, що сприяє поліпшенню психологічного здоров'я та комунікації в сім'ї.

Основна мета програми – створення умов для гармонізації дитячо-батьківських стосунків шляхом підвищення компетентності батьків у питаннях виховання дітей, розвитку їхнього емоційного інтелекту та зміцнення сімейних взаємин. Програма має на меті забезпечити стабільне та підтримуюче середовище для дітей, яке сприятиме їхньому гармонійному розвитку, а також зміцнити родинні зв'язки, що є важливим чинником у формуванні здорової та щасливої сім'ї.

Завдання програми:

1. Навчити батьків ефективним методам виховання та комунікації. Підвищення компетентності батьків у питаннях виховання сприятиме створенню гармонійного та підтримуючого середовища для дітей. Батьки зможуть краще розуміти потреби своїх дітей та ефективніше реагувати на їхні потреби.

2. Підтримати дітей у розвитку їхніх соціальних та емоційних навичок. Програма спрямована на розвиток емоційного інтелекту дітей, що включає розуміння та управління своїми емоціями, розвиток емпатії та здатності до ефективної комунікації з оточуючими.

3. Покращити розуміння батьками психологічних потреб дітей. Батьки отримують знання про психологічні потреби дітей на різних етапах розвитку, що дозволить їм забезпечити відповідну підтримку та виховання.

4. Зміцнити взаєморозуміння та підтримку в сім'ї. Програма сприяє покращенню комунікації між членами сім'ї, що допомагає вирішувати конфлікти та створювати підтримуюче середовище.

Принципи, які має дотримувати соціальний педагог:

1. Індивідуальний підхід. Урахування унікальних особливостей кожної родини та дитини дозволяє забезпечити персоналізовану підтримку та ефективно вирішення проблем.

2. Конфіденційність. Захист персональних даних учасників програми є важливим аспектом, що сприяє створенню довірливого середовища та безпеки для всіх учасників.

3. Відкритість та прозорість. Чітке інформування учасників про цілі, завдання та очікувані результати програми сприяє підвищенню довіри та ефективності участі у програмі.

4. Емпатія та підтримка. Розуміння та емоційна підтримка учасників у процесі роботи є ключовими принципами, що сприяють створенню позитивного та підтримуючого середовища.

5. Повага до сімейних цінностей. Урахування та повага до культурних і сімейних цінностей учасників сприяють гармонійному впровадженню програми та забезпеченню її ефективності.

Напрями роботи:

1. Освітній напрям. Проведення навчальних заходів для батьків та дітей, спрямованих на підвищення обізнаності про ефективні методи виховання, розвиток емоційного інтелекту та комунікативних навичок. Це включає лекції, тренінги, семінари та вебінари.

2. Консультативний напрям. Надання індивідуальних та групових консультацій, що дозволяють вирішувати специфічні проблеми кожної сім'ї та надавати персоналізовану підтримку. Консультації можуть проводитися як

особисто, так і в онлайн-форматі.

3. Терапевтичний напрям. Організація сімейних терапевтичних сесій для вирішення конфліктів, покращення взаєморозуміння та зміцнення сімейних зв'язків. Це включає проведення сесій з психологами та психотерапевтами, що спеціалізуються на роботі з сім'ями.

4. Просвітницький напрям. Інформування суспільства про важливість гармонізації дитячо-батьківських стосунків через публікації, вебінари та інші заходи. Це сприяє підвищенню загальної обізнаності та підтримці гармонійних стосунків у родинях на ширшому суспільному рівні.

Загалом програма є комплексним підходом до розвитку та гармонізації дитячо-батьківських стосунків, що враховує різні аспекти виховання, психологічної підтримки та комунікації в сім'ї. Вона сприяє створенню підтримуючого середовища, що забезпечує здоровий розвиток дітей та зміцнення родинних зв'язків.

2.3 Методичні рекомендації щодо гармонізації батьківсько-дитячих взаємовідносин

Ефективне спілкування та розуміння між батьками та дітьми мають вирішальне значення для побудови міцних здорових стосунків у родині. Однак у сучасному швидкому світі сприяння взаєморозумінню може бути складним завданням. Наведено рекомендації для батьків щодо покращення взаєморозуміння зі своїми дітьми, зосереджуючись на заохоченні відкритого спілкування, встановленні чітких очікувань і меж, практиці співпереживання та розуміння, зміцненні довіри через прозорість та інвестуванні якісного часу в заняття, що стосуються зв'язку. Впроваджуючи ці стратегії, батьки можуть створити сприятливе та сприятливе середовище, яке сприяє позитивній взаємодії та зміцнює стосунки між батьками та дітьми.

Заохочення індивідуальності та самостійності має важливе значення для

розвитку взаєморозуміння між батьками та дітьми. Поважаючи індивідуальність, інтереси та прагнення дітей, батьки можуть продемонструвати підтримку їх індивідуальності. Дозвол дітям робити вибір і приймати рішення в безпечних межах дає їм змогу розвивати почуття самостійності та відповідальності. Крім того, підтримка дітей у реалізації їхніх захоплень та особистісному зростанні показує, що батьки цінують їхні прагнення, що ще більше зміцнює стосунки між батьками та дітьми.

Надання емоційної підтримки та керівництва є ще одним ключовим аспектом покращення взаєморозуміння між батьками та дітьми. Пропонуючи дітям безпечний простір для вираження своїх емоцій без страху засудження, це сприяє відкритому спілкуванню та довірі. Надаючи вказівки та поради, засновані на розумінні та співпереживанні, батьки можуть допомогти дітям ефективно керувати своїми емоціями та проблемами. Крім того, допомога дітям у розвитку здорових механізмів подолання надає їм цінні навички, щоб справлятися зі складними ситуаціями та розвивати стійкість.

Звернення за професійною підтримкою, коли це необхідно, має вирішальне значення для вирішення проблем у спілкуванні чи напружених стосунків у родині. Розпізнавання ознак цих проблем і активне звернення за допомогою до сімейних терапевтів або консультантів може сприяти покращенню спілкування та розуміння. Відкритість до посередництва або зовнішніх служб підтримки може запропонувати цінну інформацію та стратегії для вирішення конфліктів і відновлення довіри у стосунках між батьками та дітьми.

Моделювання позитивного спілкування та вирішення конфліктів є потужним способом для батьків покращити взаєморозуміння зі своїми дітьми. Демонструючи ефективні прийоми спілкування в сімейному спілкуванні, батьки подають позитивний приклад своїм дітям. Спокійне та шанобливе вирішення конфліктів не тільки вирішує нагальні проблеми, але й навчає дітей здоровим способам вирішувати розбіжності та непорозуміння у власних стосунках.

Відзначення досягнень і віх відіграє важливу роль у зміцненні взаєморозуміння та вдячності між батьками та дітьми. Визнання та відзначення досягнень дітей, незалежно від розміру, свідчить про те, що батьки визнають і цінують їхні зусилля. Висловлення гордості та вдячності за прогрес дітей сприяє створенню сприятливого та заохочувального середовища, яке заохочує відкрите спілкування та зміцнює зв'язок між батьками та дітьми.

Підсумовуючи, можна сказати, що виховання взаєморозуміння між батьками та дітьми є безперервним процесом, який вимагає зусиль і відданості. Впроваджуючи такі стратегії, як заохочення відкритого спілкування, встановлення чітких очікувань і меж, практика емпатії та розуміння, зміцнення довіри через прозорість, інвестування якісного часу в активну діяльність, заохочення індивідуальності та автономності, надання емоційної підтримки та керівництва, пошук професійної підтримки, коли це необхідно, моделювання позитивне спілкування та вирішення конфліктів, а також відзначаючи досягнення та віхи, батьки можуть створити сприятливе та сприятливе середовище, яке сприяє позитивній взаємодії та зміцнює стосунки між батьками та дітьми. Зрештою, віддаючи пріоритет взаєморозумінню та спілкуванню, батьки можуть розвивати міцні, здорові стосунки зі своїми дітьми, які триватимуть усе життя.

Батьківство є найважливішим аспектом розвитку дитини, і підтримка батьківських навичок має важливе значення для забезпечення благополуччя як дітей, так і сімей. Вчителі та соціальні працівники відіграють важливу роль у наданні вказівок і допомоги батькам у вирішенні труднощів виховання дітей. Розглядатимуться практичні поради для вчителів і соціальних працівників щодо підтримки батьківських навичок, підкреслюючи важливість такої підтримки, розуміння потреб батьків, ефективні комунікаційні стратегії, підходи до співпраці та формування батьківської стійкості та стратегій подолання.

Підтримка батьківських навичок має першочергове значення, оскільки це безпосередньо впливає на розвиток дитини та її загальне благополуччя.

Пропонуючи вказівки та ресурси батькам, вчителі та соціальні працівники можуть допомогти створити сприятливе середовище, яке сприяє зростанню та навчанню дітей. Крім того, зміцнення батьківських навичок сприяє побудові міцніших сімейних осередків і стосунків, які є основою здорового суспільства. Дослідження постійно показують, що діти, які отримують належну підтримку від своїх батьків, демонструють кращі академічні успіхи, емоційну регуляцію та соціальні навички.

Розуміння потреб батьків має вирішальне значення для надання ефективної підтримки. Вчителі та соціальні працівники повинні вміти визначати стресори та проблеми, з якими стикаються батьки, наприклад, фінансові труднощі, баланс між роботою та особистим життям або проблеми з психічним здоров'ям. Крім того, визнання культурних і соціально-економічних впливів на практики батьківства має важливе значення для пристосування підтримки для задоволення конкретних потреб кожної сім'ї. Враховуючи різноманітні сімейні структури та динаміку, професіонали можуть запропонувати більш персоналізоване та ефективне керівництво батькам.

Ефективні стратегії спілкування є ключовими для підтримки батьківських навичок. Вчителі та соціальні працівники повинні використовувати методи активного слухання, щоб повністю зрозуміти, що хвилює батьків. Проявляючи співчуття та пропонуючи чітке спілкування, професіонали можуть побудувати довіру та взаєморозуміння з батьками, створюючи сприятливе середовище для співпраці. Забезпечення зворотного зв'язку та конструктивного керівництва гарантує, що батьки відчувають підтримку та уповноваження на своєму батьківському шляху.

Співпраця необхідна для підтримки батьківських навичок. Працюючи разом над встановленням спільних цілей і очікувань, батьки, вчителі та соціальні працівники можуть створити згуртовану систему підтримки сімей. Встановлення відкритих комунікацій і координація зусиль гарантує, що всі зацікавлені сторони узгоджені у своїх зусиллях щодо надання цілісної підтримки батькам. Цей спільний підхід максимізує вплив втручань і сприяє

узгодженості батьківських стратегій.

Формування батьківської стійкості та стратегії подолання є життєво важливими для того, щоб допомогти батькам справлятися з проблемами виховання дітей. Пропонуючи ресурси для боротьби зі стресом і самообслуговування, батьки озброюються інструментами, необхідними для ефективного вирішення вимог батьківства. Батьківські семінари та групи підтримки надають батькам можливість спілкуватися з іншими людьми, які стикаються з подібними проблемами, сприяючи розвитку почуття спільності та підтримки. Заохочуючи позитивні механізми подолання та навички вирішення проблем, вчителі та соціальні працівники можуть допомогти батькам розвинути стійкість і ефективніше долати проблеми виховання.

Пристосування підтримки для задоволення індивідуальних потреб батьків має важливе значення для забезпечення ефективного батьківського керівництва. Проведення оцінювання для визначення конкретних областей покращення дозволяє вчителям і соціальним працівникам зрозуміти унікальні сильні сторони та проблеми кожного з батьків. Налаштовуючи втручання на основі характеристик батьків, професіонали можуть впроваджувати персоналізовані стратегії, які задовольняють різноманітні потреби сімей. Цей індивідуальний підхід гарантує, що батьки отримають підтримку та керівництво, які є найбільш актуальними для їхнього батьківського шляху, що зрештою призводить до більш успішних результатів у вдосконаленні батьківських навичок.

Просування позитивних методів виховання є фундаментальним аспектом підтримки батьків у їхній ролі. Навчання батьків основним етапам розвитку дитини та відповідним віковим очікуванням дає їм знання, необхідні для ефективної підтримки росту та розвитку своїх дітей. Заохочення методів позитивної дисципліни та навичок вирішення конфліктів допомагає батькам створити вдома сприятливе та шанобливе середовище. Посилення важливості виховання та чуйного догляду сприяє розвитку здорових стосунків між батьками та дітьми та сприяє емоційному благополуччю дітей.

Вирішення глибинних проблем, які можуть впливати на батьківські навички, має вирішальне значення для надання всебічної підтримки батькам. Виявлення проблем із психічним здоров'ям або зловживанням психоактивними речовинами дозволяє фахівцям направляти батьків до спеціалізованих служб для отримання додаткової підтримки та втручання. Співпраця з іншими професіоналами, такими як консультанти з питань психічного здоров'я чи спеціалісти з питань зловживання психоактивними речовинами, дає змогу застосувати цілісний підхід до вирішення складної сімейної динаміки. Вирішуючи основні проблеми, вчителі та соціальні працівники можуть допомогти батькам подолати перешкоди, які можуть заважати їм ефективно виховувати дітей.

Оцінка впливу програм підтримки батьківства має важливе значення для забезпечення ефективності заходів. Моніторинг прогресу та результатів ініціатив з підтримки батьківства дозволяє фахівцям оцінити успіх їхніх зусиль у вдосконаленні батьківських навичок. Пошук відгуків від батьків та опікунів щодо ефективності наданої підтримки цінні відомості про сфери вдосконалення. Внесення коригувань на основі постійного оцінювання та зворотного зв'язку гарантує, що програми підтримки батьківства адаптовані відповідно до мінливих потреб сімей, що зрештою призводить до кращих результатів для дітей і батьків.

Розширення прав батьків як захисників своїх дітей є критично важливим компонентом підтримки батьківських навичок. Надання ресурсів та інформації про освітні та громадські послуги дозволяє батькам отримати доступ до підтримки, необхідної їм, щоб допомогти своїм дітям розвиватися. Заохочення участі батьків у процесах прийняття рішень щодо освіти та благополуччя їхніх дітей виховує почуття власності та розширення можливостей. Надаючи батькам можливість бути активними учасниками розвитку своєї дитини, вчителі та соціальні працівники можуть створити сприятливе середовище, яке сприятиме успіху як дітей, так і сімей.

Забезпечення стабільності та безперервності підтримки має важливе

значення для сприяння довгостроковим позитивним результатам для батьків і сімей. Встановлюючи довгострокові стосунки з батьками, вчителі та соціальні працівники можуть забезпечити постійне керівництво та допомогу, коли сім'ї справляються з проблемами виховання. Розробка стратегій постійної підтримки та подальшого спостереження гарантує, що батьки матимуть доступ до ресурсів і допомоги, коли вони цього потребуватимуть. Співпраця з партнерами в громаді, такими як місцеві організації та постачальники послуг, допомагає створити мережу підтримки для батьків, підвищуючи стійкість ініціатив щодо підтримки батьківства та сприяючи благополуччю сімей у довгостроковій перспективі.

Підсумовуючи, підтримка батьківських навичок є критично важливим аспектом сприяння розвитку дитини, зміцнення сімейних стосунків і побудови більш здорового суспільства. Розуміючи потреби батьків, використовуючи ефективні комунікаційні стратегії та використовуючи підхід до співпраці, вчителі та соціальні працівники можуть надати індивідуальну підтримку для покращення батьківських навичок. Розвиток стійкості батьків, просування позитивних методів виховання та вирішення глибинних проблем є ключовими компонентами підтримки батьків у їхній ролі. Оцінка впливу програм підтримки батьківства та розширення можливостей батьків як захисників своїх дітей ще більше підвищують ефективність заходів. Забезпечення стабільності та безперервності підтримки через довгострокові стосунки, постійну допомогу та співпрацю громади є життєво важливим для сприяння благополуччю сімей. Зрештою, озброївши батьків необхідними навичками та ресурсами, вчителі та соціальні працівники можуть створити сприятливе середовище, яке сприятиме успіху як дітей, так і сімей.

Висновки до другого розділу

Програма вивчення дитячо-батьківських стосунків використовує різні методи та інструменти для дослідження взаємодії між дітьми та їхніми

батьками. Головні цілі включають вивчення динаміки цих відносин, ідентифікацію впливових факторів, визначення ролі батьківських стилів у розвитку дитини та розробку рекомендацій для покращення стосунків. Методи, такі як проекційний метод «Динамічний малюнок сім'ї» (Р. Бернс, С. Кауфман), анкета «Аналіз сімейної тривожності» (Е. Ейдемілер), методика діагностики агресії А. Басса і Е. Дарки та методика PARI (parental attitude research instrument) Е. Шефера і Р. Белла, допомагають досягти цих цілей. Програма також включає групові заняття та розробку посібників для батьків. Оцінка ефективності здійснюється через вимірювання змін у взаєминах, аналіз зворотного зв'язку та довгострокове спостереження. Етичні аспекти, такі як конфіденційність, добровільність участі та інформована згода, є ключовими. Успіх програми залежить від співпраці з різними партнерами та адаптивності до індивідуальних особливостей сімей.

Програма гармонізації дитячо-батьківських стосунків є всеосяжним та комплексним підходом, спрямованим на поліпшення взаємин у сім'ї шляхом освіти, консультування та терапії. Вона забезпечує підтримуюче середовище, яке сприяє психологічному здоров'ю та розвитку дітей, а також підвищенню батьківської компетентності у питаннях виховання. Використовуючи різноманітні форми роботи та методи, програма допомагає батькам та дітям краще розуміти та підтримувати одне одного, зміцнювати сімейні зв'язки та створювати гармонійні та щасливі родини.

Методичні рекомендації щодо гармонізації батьківсько-дитячих взаємовідносин, які були представлені, не лише чітко структуровані, але й охоплюють кілька ключових аспектів для покращення взаємодії в родині. Вони сприяють розвитку відкритого спілкування, де батьки створюють безпечне середовище для висловлення думок та почуттів, встановлення чітких меж і очікувань, що сприяє взаєморозумінню та побудові довірчих стосунків. Підтримка індивідуальності дітей включає в себе визнання їхніх унікальних здібностей, інтересів і бажань, що сприяє розвитку їхньої самостійності та впевненості. Емоційна підтримка важлива для виховання емоційного інтелекту,

де батьки навчають дітей розуміти та керувати своїми почуттями, а також вирішувати конфлікти конструктивними способами. Професійна підтримка, включаючи консультації з фахівцями, допомагає вирішувати складні сімейні ситуації і підтримує розвиток здорових відносин. Моделювання позитивного спілкування та вирішення конфліктів відбудовує основи здорових стосунків у сім'ї, де діти вчаться від батьків прикладу. Визнання досягнень дітей підтримує їхній позитивний розвиток та самооцінку. Індивідуалізована підтримка враховує унікальні потреби кожної родини, що сприяє досягненню більш якісних результатів у вихованні та підтримці дитячого розвитку. Всі ці аспекти разом створюють основу для підтримки батьків у їхній виховальній ролі та сприяють побудові здорових та міцних взаємин у сім'ї.

ВИСНОВКИ

На основі аналізу проблеми батьківсько-дитячих відносин у соціальній педагогіці можна зробити такі висновки:

Визначено, що взаємовідносини між батьками і дітьми мають вирішальний вплив на розвиток особистості дитини. Вони формуються з перших днів життя і продовжують впливати на всі аспекти її розвитку, включаючи психологічний комфорт, успішність у навчанні, соціалізацію та формування моральних цінностей.

Зазначено, що стиль сімейного виховання має значний вплив на формування особистості підлітка. Існують різні стилі виховання – авторитарний, демократичний, ліберальний та індиферентний – кожен з яких по-різному впливає на розвиток підлітка. Найбільш сприятливим для гармонійного розвитку особистості є демократичний стиль виховання, який поєднує високий рівень підтримки з чіткими, але гнучкими правилами.

Наголошено на тому, що комунікація між батьками і підлітками є ключовим елементом успішних взаємин. Відкрите і довірливе спілкування сприяє зміцненню взаєморозуміння, допомагає підліткам відчувати підтримку і любов з боку батьків, що є важливим для їхнього емоційного і психологічного благополуччя.

Досліджено, що ефективні батьківсько-дитячі взаємини вимагають усвідомлення і розуміння батьками значення їхнього виховного впливу, гнучкості у підходах до виховання, а також постійної підтримки і любові до своїх дітей. Це створює основу для гармонійного розвитку особистості підлітка і зміцнення сімейних зв'язків.

Визначено, що програма дослідження дитячо-батьківських відносин використовує різноманітні методи та інструменти для аналізу взаємодії між дітьми та їхніми батьками. Основні цілі включають вивчення динаміки цих відносин, ідентифікацію впливових факторів, розкриття ролі батьківських

стилів у розвитку дитини та формулювання рекомендацій для покращення стосунків. Для досягнення цих цілей застосовуються такі методи, як «Динамічний малюнок сім'ї» (Р. Бернс, С. Кауфман), анкета «Аналіз сімейної тривожності» (Е. Ейдемілер), методика діагностики агресії (А. Басса і Е. Дарки) та методика PARI (Е. Шефера і Р. Белла). Крім того, програма включає групові заняття та розробку посібників для батьків. Оцінка ефективності здійснюється через вимірювання змін у взаєминах, аналіз зворотного зв'язку та довгострокове спостереження. Високий пріоритет у програмі мають етичні аспекти, такі як конфіденційність, добровільність участі та інформована згода. Успішність програми значною мірою залежить від співпраці з різними партнерами та здатності адаптуватися до індивідуальних особливостей сімей.

Проаналізована програма гармонізації дитячо-батьківських стосунків є комплексним підходом, спрямованим на поліпшення взаємин у сім'ї через освіту, консультування та терапію. Вона створює підтримуюче середовище для психологічного здоров'я та розвитку дітей, а також підвищення батьківської компетентності у вихованні. Використовуючи різноманітні форми роботи та методи, програма сприяє кращому взаєморозумінню та підтримці між батьками та дітьми, зміцнює сімейні зв'язки та сприяє створенню гармонійних та щасливих родин.

Сформовано методичні рекомендації щодо гармонізації батьківсько-дитячих взаємовідносин, які були представлені, чітко структуровані та охоплюють кілька ключових аспектів для покращення взаємодії в родині. Вони сприяють розвитку відкритого спілкування, підтримці індивідуальності дітей, емоційній підтримці, а також надають професійну допомогу та моделюють позитивне спілкування та вирішення конфліктів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2 кн. *Особистісноорієнтований підхід: науково-практичні засади*. Київ : Либідь, 2003. 344 с.
2. Борисенко З. Т. Психологічні особливості імперативних та діалогічних впливів батьків на підлітків : дис... канд. психол. наук: 19.00.07 / Дрогобицький держ. педагогічний ун-т ім. Івана Франка. Івано-Франківськ, 2008. С. 174–194.
3. Василенко Л. П., Савчин М. В. Вікова психологія. Київ : Академвидав, 2005. 360 с.
4. Вовчик-Блакитна О. О. Індивідуальні особливості емоційного розвитку дитини: стратегії педагогічного супроводу. *Практична психологія та соціальна робота*. 2006. № 4. С. 1–3.
5. Волянська О. В., Ніколаєвська А. М. Соціальна психологія : навчальний посібник. Київ : Знання, 2008. 275 с.
6. Гапонов К. Д. Алкогольна залежність і соціальний стрес: біохімічні, нейрофізіологічні та психосоціальні механізми взаємовпливу (огляд літератури). *Український вісник психоневрології*. 2018. Т. 26. № 1 (94). С. 120–121.
7. Глухов В. М. Соціальна психологія сім'ї. Київ : Вища школа, 2012. 192 с.
8. Глушко О. І. Вибрані лекції з дисципліни «Психологічні проблеми батьківсько-дитячих стосунків». Дніпро : РВВ ДНУ, 2019. 56 с.
9. Гошовська Д. Проблеми моральної ідентифікації сучасних підлітків у контексті генетичної психології. *Наукові записки Інституту психології імені Г. С. Костюка АПН України*. 2006. Вип. 29. С.32–37.
10. Гончар Л. В. Теоретико-методологічні засади формування гуманних батьківсько-дитячих взаємин: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.07 / Національна академія педагогічних наук України; Інститут проблем виховання. Київ, 2018. 510 с.

11. Гончар Л. В. Ретроспектива та сучасне осмислення проблем сімейного виховання. *Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал*: матеріали звітної науково-практичної конференції Інституту проблем виховання НАПН України за 2016 рік (м. Івано-Франківськ, 15 березня 2017). Київ : [б.в.], 2018. С. 56–63.
12. Гром С. Сімейне виховання та його вплив на морально особистісне зростання дошкільників. *Молодь і ринок*. 2012. № 2 (85). С. 160–166.
13. Групові форми роботи в системі психосоціальної допомоги дітям і сім'ям, що опинилися у складних життєвих обставинах внаслідок військових дій (досвід упровадження). Київ : Ніка-Центр, 2020. 122 с.
14. Демиденко Т. М. Педагогічна позиція батьків у виховному процесі. *Науковий вісник Ужгородського нац. ун-ту. Серія: Педагогіка, соціальна робота*. 2011. Вип. 22. С. 43–45.
15. Демчук О. Сімейні цінності як парадигма інституту життєдіяльності. *Нова педагогічна думка*. 2017. № 1 (89). С. 47–49.
16. Думанська В. П. Відповідальне батьківство : теоретичний аспект. *Демографія та соціальна економіка*. 2015. № 3 (25). С. 75–86.
17. Душка А. Л. Дитячо-батьківські відносини як фактор успішного розвитку дитини. *Науковий вісник Південноукраїнського нац. пед. ун-ту імені К. Д. Ушинського*. 2011. № 11–12. С. 262–271.
18. Зелінська Т. М., Михайлова І. М. Практикум із загальної психології : навчальний посібник. Київ : Каравела, 2009. С. 112–113.
19. Ікуніна З. І. Дитячо-батьківські відносини як сукупність взаємних позицій, настанов дітей та їхніх батьків стосовно один до одного. URL: https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2008/8_9_2008/36.pdf.
20. Інтегровані соціальні служби: теорія, практика, інновації : навчально-методичний комплекс / Безпалько О. В., Зверева І. Д., Кияниця З. П., Кузьмінський В. О. та ін.; за заг. ред. : Зверевої І. Д., Петрочко Ж. В. Київ : Фенікс, 2007. 528 с.
21. Капська А. Й. Соціальний супровід різних категорій сімей та дітей :

- навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 232 с.
22. Кириченко О. В. Батьківство як соціально-психологічний феномен. *Соціально-гуманітарний вісник*. 2018. Вип. 23. С. 58–62.
  23. Конвенція ООН про права дитини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_384/sp:max50:nav7:font2#Text
  24. Консультативна психологія : підручник / І. С. Булах та ін. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. 484 с.
  25. Корекційно-розвиткова програма формування стійкості до стресу у дітей дошкільного віку та школярів «Безпечний простір» : навчально-методичний посібник. / заг. ред. Богданов С. О., Панок В. Г. Київ : НаУКМА, ГЛФ Медіа, 2017. 208 с.
  26. Корольчук М. С. Психологія сімейних взаємин : навчальний посібник. Київ : Ніка-Центр, 2010. С. 218–253.
  27. Коршлань І. Г. Психологічні чинники комунікативної толерантності в юнацькому віці. *Наука і освіта*. 2013. № 7. С. 164–169.
  28. Кравченко Т. В. Дослідження ставлення батьків до дитини у сучасних українських сім'ях. *Актуальні питання соціальної та практичної психології у координатах сучасних парадигм* : матеріали III міжнар. наук.-практ. конф. (м. Сєверодонецьк, 23–24 січн. 2015 р.). Сєверодонецьк : Вид-во Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, 2015. С. 88–90.
  29. Кравченко Т. В., Трубавіна І. М. Допомога батькам у вихованні дітей : методичні рекомендації для соціальних працівників. Київ : Держсоцслужба, 2005. 100 с.
  30. Крупник Г. А. Порівняння особливостей взаємин дітей з батьками у підгрупах за порядком народження у сімейній ієрархії. *Інсай : психологічні виміри суспільства*. 2020. № 3. С. 97–108.
  31. Мандзик Т. Виховний стиль батька як фактор формування соціально-психологічної адаптованості підлітків. *Вісник Київського нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. Психологія*. 2014. № 2 (2). С. 52–56.

32. Марінушкіна О. Е., Замазій Б. О. Порадник практичного психолога. Харків : Основа, 2007. 240 с.
33. Орбан-Лембрик Л. Е., Лембрик С. П. Шлюбно-сімейні взаємини і стабільність родинного життя. *Філософі. Соціологія. Психологія* : збірник наукових праць. Івано-Франківськ : ВДВ ЦІТ, 2006. Вип. 11. Ч. 1. С.120–136.
34. Психологія сім'ї : навчальний посібник / за заг. ред. : В. М. Поліщука. Суми : Університетська книга, 2008. 238 с.
35. Седих К. В. Психологія сім'ї : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2015. 192 с.
36. Столярчук О. А. Психологія сучасної сім'ї : навч. посіб. Кременчук : ПП Щербатих О. В., 2015. 136 с.
37. Barbeta-Vinas M. Toward a new model of fatherhood? Discourses on the process of paternal involvement in Urban. *Revista Espanola de Investigaciones Sociologicas*. 2017. N° 159. P. 13–30.
38. Erskine R. G. Relational patterns, therapeutic presence : concepts and practice of integrative psychotherapy. Routledge, 2015. 400 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

Оцінка гармонійності дитячо-батьківських стосунків

Показник	Опис	Оцінка (1-5)
Емоційна близькість	Відчуття дитини, що її емоції та почуття важливі для батьків	
Підтримка та розуміння	Ступінь підтримки та розуміння з боку батьків	
Довіра	Наскільки дитина довіряє своїм батькам	
Взаємна повага	Рівень поваги між дітьми та батьками	
Конфліктність	Частота та інтенсивність конфліктів	
Комунікація	Якість та частота спілкування	
Підтримка незалежності	Ступінь підтримки самостійності та незалежності дитини	
Спільні активності	Частота проведення часу разом (спільні заняття, відпочинок)	
Виховні методи	Наскільки виховні методи батьків сприяють гармонійним відносинам	
Психологічний комфорт	Відчуття психологічного комфорту та безпеки дитини в сім'ї	

Додаток Б

Методи гармонізації дитячо-батьківських стосунків

Метод	Опис	Ефективність (1-5)
Активне слухання	Практика слухання дитини з повним залученням і розумінням	
Спільні заняття	Організація спільного проведення часу (гри, прогулянки, хобі)	
Емоційна підтримка	Виявлення емоційної підтримки та співчуття	
Навчання конфліктології	Освоєння методів вирішення конфліктів та управління емоціями	
Позитивне підкріплення	Використання заохочень для стимулювання бажаної поведінки	
Розвиток довіри	Вправи та техніки для зміцнення довіри між батьками та дітьми	
Психологічні консультації	Звернення до професійних психологів для індивідуальних або сімейних консультацій	
Навчання комунікації	Курси або тренінги з покращення комунікативних навичок	
Планування сімейного часу	Створення спільного графіку для сімейних активностей та відпочинку	
Підтримка особистих інтересів дитини	Заохочення та підтримка захоплень та інтересів дитини	

Додаток В

План дій для гармонізації дитячо-батьківських стосунків

Крок	Дія	Відповідальна особа	Термін виконання
1. Оцінка стосунків	Проведення опитування серед членів сім'ї	Батьки, діти	1 тиждень
2. Визначення проблем	Аналіз результатів опитування для визначення ключових проблемних зон	Батьки	1 тиждень
3. Вибір методів	Вибір найбільш підходящих методів гармонізації стосунків	Батьки, психолог	1 тиждень
4. Впровадження методів	Реалізація обраних методів у повсякденному житті	Батьки, діти	Постійно
5. Спільні активності	Організація регулярних спільних активностей	Батьки, діти	1 раз на тиждень
6. Психологічна підтримка	Звернення до психолога у разі необхідності	Батьки	За потребою
7. Регулярна оцінка	Періодична оцінка змін у стосунках для коригування плану дій	Батьки, діти	Щомісяця
8. Зворотній зв'язок	Надавання зворотного зв'язку один одному щодо відчуттів та результатів	Батьки, діти	Щотижня
9. Коригування плану	Внесення змін у план дій залежно від результатів оцінок та зворотного зв'язку	Батьки	За потребою
10. Підтримка змін	Закріплення позитивних змін у сімейних стосунках	Батьки, діти	Постійно

Додаток Г

Опитувальник для оцінки дитячо-батьківських стосунків

Питання	Відповідь (Так/Ні)	Коментарі
Чи відчуваєте ви, що батьки розуміють ваші почуття?		
Чи можете ви довірити батькам свої секрети?		
Чи часто ви проводите час разом із батьками?		
Чи підтримують батьки ваші особисті інтереси?		
Чи відчуваєте ви підтримку від батьків у важкі моменти?		
Чи бувають у вашій сім'ї часті конфлікти?		
Чи маєте ви можливість відкрито висловлювати свої думки?		
Чи відчуваєте ви повагу до себе з боку батьків?		
Чи застосовують ваші батьки позитивне підкріплення?		
Чи відчуваєте ви себе комфортно та безпечно вдома?		